



**ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE "KADIN" KAVRAMININ
YER ALDIĞI DEYİMLER VE ATASÖZLERİ
(TÜRK ÖĞRENCİSİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)**

Ceylan TEKİN

**Yüksek Lisans Tezi
Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doç. Dr. Bahar DEMİR
2016
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Ceylan TEKİN

**ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE "KADIN" KAVRAMININ YER ALDIĞI
DEYİMLER VE ATASÖZLERİ (TÜRK ÖĞRENCİSİNİN BAKIŞ
AÇISIYLA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Bahar DEMİR**

ERZURUM-2016



T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



TEZ BEYAN FORMU

08/01/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Çağdaş Rus Dilinde "Kadın" Kavramının Yer Aldığı Deyimler ve Atasözleri (Türk Öğrencisinin Bakış Açısıyla) " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

✓ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

08.01.2016

Ceylan TEKİN



T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Bahar DEMİR danışmanlığında, Ceylan TEKİN tarafından hazırlanan bu çalışma 08 / 01 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Bahar DEMİR

İmza:

Jüri Üyesi :Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA

İmza:

Jüri Üyesi :Yrd. Doç. Dr. Shalala RAMAZANOVA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 08 / 01 / 2016

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEYİM VE DEYİMBİLİM ÇALIŞMALARI

1.1. DİL VE KÜLTÜR.....	4
1.2. DEYİM.....	6
1.3. ATASÖZÜ	21

İKİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET ÇALIŞMALARI VE KADIN

2.1. CİNSİYET ÇALIŞMALARI	29
2.2. “KADIN” KAVRAMININ TOPLUMDAKİ KARŞILIĞI	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“KADIN” KAVRAMINI İÇEREN RUSÇA’DAKİ DEYİMLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI

3.1. БАБА.....	36
3.3. БАРЫШНЯ	38
3.4. ДЕВА – ДЕВКА – ДЕВИЦА – ДЕВУШКА	38
3.5. ДОЧЬ	39
3.6. ЖЕНА – ЖЕНЩИНА.....	40
3.7. МАТЬ.....	41
3.8. СЕСТРА	44
3.9. РАБОТНИЦА – ХОЗЯЙКА – ДАМА – СПУТНИЦА – ТЁТЯ – НЕВЕСТА	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“KADIN” KAVRAMINI İÇEREN RUSÇA’DAKİ DEYİMLER VE TÜRKÇE

KARŞILIKLARI

4.1. БАБА – ЖЕНЩИНА	46
4.2. ДЕВИЧЬИ ГАДАНЬЯ	51
4.3. ЖЕНИХ – НЕВЕСТА	52
4.4. ДЕТИ – РОДИНЫ	54
4.5. ЛЮБОВЬ – НЕЛЮБОВЬ.....	56
4.6. МАТЬ.....	59
4.7. МУЖ – ЖЕНА	59
4.8. СЕСТРА	68
SONUÇ.....	69
КАУНАКÇA	70
ÖZGEÇMİŞ.....	73

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE "KADIN" KAVRAMININ YER ALDIĞI DEYİMLER
VE ATASÖZLERİ (TÜRK ÖĞRENCİSİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)

Ceylan TEKİN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bahar DEMİR

2016, 73 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Bahar DEMİR (Danışman)

Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA

Yrd. Doç. Dr. Shalala RAMAZANOVA

Birbirlerinden farklı yapılara sahip olan ve az sayıda sözcükle oluşturulan ancak içerisinde bir çok anlamı barındıran atasözleri ve deyimler dilbilimin ayrı bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Tezimizin amacı; bu alanda yapılan çalışmalara katkı sunmaktır. Çalışmamızda deyim ve atasözleri ile ilgili genel geçer bilgilerin yanı sıra; önemli dilbilimcilerin bu kalıp sözler üzerine yapmış oldukları başlıca çalışmalarına yer verilmiştir.

Kültürün öz taşıyıcıları olarak kabul edilen deyim ve atasözleri diğer çalışmalardan farklı olarak cinsiyet bağlamında ele alınmıştır. Cinsiyet ile ilgili günümüze kadar bir çok çalışma yapılmıştır. Ancak biz bu çalışmamızda daha çok temel kaynaklardan yararlandık.

Kadın ve erkeğin insan olmanın dışında fiziksel ve ruhsal olarak bir çok farklı özelliği bulunmaktadır. Bu farklılık toplumun bu iki cinsiyete olan bakış açısını doğal olarak etkilemektedir. Kadın daha çok zayıf ve pasif bir karakter olarak toplumda kendine yer bulurken; bunun aksine erkek ise hep güçlü sıfatlarla nitelendirilmiştir. Toplumun cinsiyetlere yüklediği anlamlar diline de doğrudan etki etmiştir. Bu da deyim ve atasözlerinin cinsiyet açısından incelenmesine olanak sağlamıştır. Böylelikle o toplumun dilinde var olan bu kalıp sözler sadece dil unsuru olma özelliğinden çıkıp, kültürün de belirleyicisi konumuna gelmiştir.

Bu çalışmamızda adı geçen kalıplaşmış sözler sadece dil açısından değil, kültürel açıdan da incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca son iki kısımda "kadın" kavramının yer aldığı Rusça deyimlere ve atasözlerine ve bunların Türkçe karşılıklarına yer verilmiştir. Bunun ülkemizde Rusça deyim ve atasözleri üzerine yapılmış olan kısıtlı çalışmalara katkıda bulunacağını düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Rusça, Türkçe, deyim, atasözü, kadın, cinsiyet

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE CONCEPT OF "WOMAN" IN CONTEMPORARY RUSSIAN IDIOMS
AND PROVERBS (IN THE VIEW OF TURKISH STUDENTS)****Ceylan TEKİN****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Bahar DEMİR****2016, page: 73****Jury: Assoc. Prof. Dr. Bahar DEMİR (Advisor)
Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA
Assist. Prof. Dr. Shalala RAMAZANOVA**

Idioms and proverbs, which have different structures from each other and are formed only with a few words, but have a lot of meanings, constitute a part of linguistics. The purpose of our thesis is to contribute to the studies done in this discipline. Besides the generally accepted informations about idioms and proverbs; the main studies of linguists in this field have been given.

Unlike other studies, idioms and proverbs accepted as self-transformers of the culture are dealt with in context of gender. Up to now, there have been a several of studies on gender. However, we used more main resources in this study.

Apart from being human, men and women physically and spiritually have very different characteristics. These differences, as a matter of course, affect the society's point of view on two sexes. Woman has a more weak and passive character in society. In the other hand, man has always been characterized with strong features. The meanings imposed on genders by the society has a direct effect on the language. And this has enabled us to study the idioms and proverbs in the context of gender. Therefore, these words in the language of that society not only are the linguistic elements, but also have become the determinative position.

In our study, we have analyzed idioms and proverbs both in linguistic and cultural terms. Besides this, Russian idioms and proverbs in the concept of "woman" and their Turkish meanings have been written in last two parts. We think that our study is to contribute to the studies about the idioms and proverbs.

Key Words: Russian, Turkish, idiom, proverb, woman, gender

KISALTMALAR DİZİNİ

t. e. : То есть

v. b. : Ve benzeri



TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Halk Deyimleri.....	7
Tablo 1.2. Birbirinden Ayırıştırılmayan ve Bağımsız Söz Öbekleri	8
Tablo 1.3. Sentaks Disiplini İçerisinde Ele Alınan Söz Öbekleri	9
Tablo 1.4. Tek Anlamlı Kalıplaşmış Söz Öbekleri	9
Tablo 1.5. Günümüzde Kullanılmayan Deyimler	12
Tablo 1.6. Eski Kelimelerden Oluşturulmuş Günümüzde Hala Kullanılmakta Olan Deyimler.....	13
Tablo 1.7. Anlam Olarak Ayırıştırılmayan Deyimler.....	13
Tablo 1.8. Anlamsal Açıdan Bütünlük İçinde Olan Deyimler	13
Tablo 1.9. Anlamsal Açıdan Birbirinden Bağımsız ve Ayırıştırılmayan Deyimler	13
Tablo 1.10. Tek Kelimelik Deyimler	14
Tablo 1.11. Dilbilgisel Olarak Değişikliğe Uğrayabilen Deyimler.....	14
Tablo 1.12. Sözcüklerin Yerlerinin Değiştirilebildiği Deyimler.....	15
Tablo 1.13. Eşsesli Deyimler.....	15
Tablo 1.14. Diğer Dillerde Yakın Anlamlı Sözcüklerle İfade Edilen Deyimler	17
Tablo 1.15. Günümüzde Kullanılmayan Sözcüklerin Yer Aldığı Deyimler	18
Tablo 1.16. Birebir Çevirisi Yapılamayan Deyimler	19
Tablo 1.17. Yapısal Olarak Tamamen Belli Bir Halkın Kültürünü Yansıtan Deyimler.....	19
Tablo 1.18. Gelenek-Görenek, Çocuk Oyunları Gibi Unsurları İçinde Barındıran Deyimler.....	20
Tablo 1.20. Karmaşık Yapılı Atasözleri.....	23
Tablo 1.21. Olumsuz Yapılı Atasözler	24
Tablo 1.22. Zıt Kavramlı Atasözleri.....	25
Tablo 1.23. Yüklemi Çekime Uğramamış Atasözleri	25
Tablo 1.24. Belirsiz Zamanda Oluşturulmuş Atasözleri	26
Tablo 1.25. Geçmiş Zamanda Çekimlenmiş Atasözleri.....	26
Tablo 1.26. Bağımsız Cümlelerden Oluşan Atasözleri	27
Tablo 1.27. Emir Cümlesinden Oluşan Atasözleri.....	27
Tablo 1.28. Bileşik Cümleli Atasözleri	27
Tablo 1.29. İçinde Deyim Bulunan Atasözleri	28

Tablo 1.30. Hem Gerçek Hem Mecaz Anlam İfade Eden Atasözleri	28
Tablo 1.31. Gerçek Anlamda Kullanılan Atasözleri	28
Tablo 3.1. Баба.....	36
Tablo 3.2. Бабушка.....	37
Tablo 3.3. Барышня.....	38
Tablo 3.4. Дева – Девка – Девица – Девушка.....	38
Tablo 3.5. Дочь	39
Tablo 3.6. Жена – Женщина.....	40
Tablo 3.7. Мать.....	41
Tablo 3.8. Сестра.....	44
Tablo 3.9. Работница – Хозяйка – Дама – Спутница – Тётя – Невеста.....	45
Tablo 4.1. Баба – Женщина	46
Tablo 4.2. Девичьи Гаданья	51
Tablo 4.3. Жених – Невеста	52
Tablo 4.5. Любовь – Нелюбовь.....	56
Tablo 4.6. Мать.....	59
Tablo 4.7. Муж – Жена	59
Tablo 4.8. Сестра.....	68

ÖNSÖZ

Dil, bir milletin karakteristik özelliklerini en iyi yansıtan iletişim araçlarından biridir. Basit bir iletişim aracı olarak kullanılmasının yanı sıra dil, kültürün doğal taşıyıcısı fonksiyonunu yerine getirmektedir. Bu da sözcüklere gerçek anlamlarının dışında farklı anlamlar yüklenerek oluşturulmuş deyimler ve atasözleri aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Dilbilim disiplini içerisinde yer alan ve yüzyıllar öncesinden beri söylenegelen bu kalıplaşmış sözlerin söyleyeni belli değildir. Ancak belirli biçim özelliklerine göre oluşturuldukları için yapısal olarak ve anlam olarak değiştirilmeleri veya farklı şekillerde aktarılmaları mümkün değildir. Dolayısıyla bir milletin dilini ve kültürünü olduğu gibi yansıtmaktadırlar.

En kısa ve özlü anlatım şekli olan ve günlük konuşmalarımızda sık sık başvurduğumuz deyim ve atasözleri bir toplumun kültürünü tanımak açısından önemli dil unsurlarıdır. Toplumların kültürlerini nesilden nesile aktarmak için ve bu kültürlerin korunması açısından deyim ve atasözlerinin ayrı bir alan olarak incelenmesi oldukça önemlidir. Geçmişleri çok eskilere dayanmayan ve ancak son yüzyılda kendilerine çalışma alanı bulmalarına rağmen; bu sözler ile ilgili bir çok çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmamızda, tezimizin ana unsurlarını oluşturan deyimler ve atasözleri ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Ancak adı geçen kalıplaşmış sözler daha çok “kadın” kavramı açısından ele alınmıştır. Kadın-erkek ayrımı insanoğlunun varlık bulmasıyla ortaya çıkmıştır. Her toplumda kadına ve erkeğe yüklenen anlam farklılık arz etmektedir. Bu farklılık da toplumların kültürüne birebir etki etmektedir. Dil ve kültürün bir tür yansıması olarak kabul edilen deyim ve atasözlerinde ise bunu belirgin bir şekilde görmek mümkündür.

Deyim ve atasözleri kaynağını toplumun kendisinden ve o toplumun değerlerinden almaktadır. Dolayısıyla toplum kadını nerede görmek istiyorsa ve ona ne kadar değer biçiyorsa bunu diline de yansıtmaktadır.

Rusça’da yer alan deyim ve atasözleri bir çok araştırmacı tarafından inceleme konusu olmuştur. Bu çalışmamızda ise “kadın” kavramının yer aldığı Rusça deyimler ve atasözleri ve bunların Türkçe karşılıklarına yer verilmiştir. Kültürün yansıması olan bu sözler aracılığı ile de Rus toplumunun kadına bakış açısı anlatılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamda benden desteklerini esirgemeyen başta tez danışmanım Doç. Dr. Bahar DEMİR’e, manevi desteklerini esirgemeyen çalışma arkadaşlarıma ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Kültürlerarası iletişim sorunları, globalleşen ve yoğun göçlerin yaşandığı çağdaş dünyada daha büyük önem kazanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde diğer bir topluma karşı duyulan ilgi açıkken, kültürün yerel özellikleri kültürlerarası iletişimi zorlaştırabilmektedir. Bundan dolayı farklı gerçeklik anlayışları, farklı dil topluluklarına özgü olmaktadır. Başarılı ve etkili bir iletişim süreci; adı geçen sosyal grupların sözlü ve sözlü olmayan davranışlarının bilgi ve gözlemine ve iletişimi gerçekleştiren bireylerin sözlü davranışlarının doğru yorumlanmasına bağlıdır.

Söz konusu iletişimin gerçekleşmesi öncelikle dilyetisiyle ilişkilidir. Dilyetisinin ise dil ve söz olmak üzere iki bölümü bulunmaktadır. Özü bakımından toplumsal ve bireyden bağımsız olan dil, fikir alışverişini sağlar ve insan ilişkileri açısından önemli bir iletişim aracıdır. Aynı zamanda dil, bir toplumun kültürünü yansıtan bir ayna gibidir. Dil birimleri, özellikle de sözcükler, o dili konuşan milletin yaşam şartlarını belirli ölçüde ifade etmektedirler. Söz ise; seslemeyi de içine alan dilyetisinin bireysel yönünü teşkil etmektedir¹.

Bireysel ve toplumsal yönünün yanı sıra dilyetisinin başlangıcında ve günümüzde var olan koşullarını birbirinden ayrı düşünmek oldukça yanlış olacaktır. Çünkü dilyetisi, geçmişin bir ürünü olduğu kadar geleceğin de çağdaş bir kurumu konumundadır.²

İnsanın dünyadaki yerini ve değerini belirleyen ve insanı insan yapan dil³ ve bir toplumun maddi ve manevi değerlerinin bütünü olan kültür arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Dil, kültürün taşıyıcısı konumundayken, dilsel birimlerden oluşan deyimler ve atasözleri ise toplumsal kültürün bir tür yansımasıdır. Dolayısıyla bu dört unsur birbiri ile oldukça ilintilidir.

Atasözleri ve deyimler kalıplaşmış sözler olduklarından dolayı içinde yer alan herhangi bir sözcüğün yerine başka bir sözcük getirilemez ve içinden herhangi bir sözcük çıkarılamaz.⁴

¹ F. De Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev.:B. VARDAR), Multilingual, İstanbul 2001, 49.

² Saussure, , 37.

³ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3. Cilt*, TDK, Ankara 2009, 11.

⁴ Hatice İçel, "Türkçe'de Atasözü-Deyim İlişkisi", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 97, Mart 2009, 205.

Deyim ve atasözleri birbirlerinden farklı yapılara sahip kalıp sözlerdir. Ancak bazen bir atasözünün sonuna bir mastar eki getirilerek veya yüklemi çıkarılarak deyim haline getirilebilmektedir. Bazı durumlarda ise bir veya birden fazla deyim olduğu gibi bir atasözünün içinde yer alabilmektedir. Birbirlerinden farklı anlatım biçimleri ve amaçları bulunan deyim ve atasözleri bazı noktalarda benzerlik gösterebilmektedirler. Bu benzerlik de bu iki dil ögesinin birbirlerinin yerine kullanılmasına olanak sağlamaktadır.⁵

Bir milletin en ayırt edici özelliği olan dili zenginleştiren deyim ve atasözlerinin varlığı o dilin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Milletlerin kendi benliklerini koruması ise konuştukları dilin ve o dilin ayrılmaz parçaları olan sözcük ve sözcük gruplarının devamlılığının sağlanması ile mümkün olmaktadır.⁶

Çalışmamızın ana temasını oluşturan deyimleri ve atasözlerini incelerken; dil ve kültür gibi iki önemli ögenin göz ardı edilmesi eksik bir çalışmanın ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bundan dolayı deyim, atasözü ve bu alanda yapılan çalışmalara geçilmeden önce dil ve kültür ile ilgili bir kaç noktaya değinilmiştir. Bu konuya dair kısa bilgilendirmenin ardından, 19. yüzyıldan itibaren dilbilimin ayrı bir alanı olarak incelenmeye başlanan deyim ve günümüze kadar yapılmış olan deyim çalışmalarına yer verilmiştir. Deyimlerin sonrasında ise kültürün bir diğer yansıması olan atasözleri üzerinde genel olarak durulmuştur.

Özellikle F. D. Saussure, Ch. Bally, V. V. Vinogradov, A. A. Şahmatov, A. A. Reformatskiy, A. İ. Yefimov, E. D. Polivanov, B. A. Larin, V. N. Teliya, A. İ. Simirtnitski, S. İ. Ojegov, N. M. Şanski, E. M. Vereşçagin, V. G. Kostomarov, M. A. Rıbnikova, V. P. Jukov, N. D. Arutünova, Doğan Aksan, Ömer Asım Aksoy ve daha bir çok değerli dilbilimcinin çalışmaları esas alınmıştır.

Örneklerle desteklenen deyim, atasözü ve her iki alanda günümüze kadar yapılmış olan çalışmalar ayrıntılı bir şekilde incelendikten sonra, çalışmamızın ikinci kısmını oluşturan cinsiyet çalışmalarına geçilmiştir. Bu bölümde cinsiyet kavramı ve bu alanda yapılan çalışmalar ile ilgili genel bir bilgi verilerek, toplumun her alanında kendine yer bulan deyimler cinsiyet bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

⁵ İçel, 206.

⁶ İçel, 212.

Genel olarak cinsiyet çalışmalarına değinildikten sonra ise daha özele inilerek çalışmamızın bir diğer yönünü oluşturan kadın ve kadının toplumdaki konumu üzerinde durulmuştur. Toplum tarafından belli bir role bürünen kadın unsurunun deyim ve atasözleri üzerindeki etkisi verilen örneklerle gösterilmiştir.

Çalışmamızın son kısmında ise «*kadın*» kavramının geçtiği Rusça deyim ve atasözleri toplumun kadına biçtiği roller çerçevesinde gruplandırılarak verilmiştir. Gruplara halinde verilen bu deyim ve atasözlerinin karşılarına Rusça'dan bire bir çevirileri yapılmıştır ve Türkçe'deki -varsa- karşılıkları yazılmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM

DEYİM VE DEYİMBİLİM ÇALIŞMALARI

1.1. DİL VE KÜLTÜR

Dil; insan, toplum ve bu iki unsurun ayrılmaz parçaları olan bilim, sanat, teknik gibi alanlarla ilintili olan ve sözü geçen alanları oluşturan bir kurum olarak adlandırılmaktadır. D. Aksan dilden; *“bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlık”* olarak bahsetmektedir.⁷

İnsanlara özgü bir kurum olan ve nesilden nesile aktarılabilen dil, toplumun farklı yönlerini yansıtmaktadır. Aynı zamanda toplumun kültürüne ayna tutan dil, o toplumu oluşturan millet arasında bir anlaşma aracı görevini üstlenmektedir.⁸

A. A. Reformatskiy dili insan ilişkileri açısından önemli bir araç olarak görmektedir. Dil olmazsa insanlar arasında ilişki kurulamayacağını, bu ilişkinin olmaması durumunda ise toplumun ortaya çıkamayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla dil, toplumun ve toplumsal ilişkilerin oluşması ve gelişmesi için gerekli unsurlardan biridir. F. De Saussure gibi idealizm felsefesini benimsemiş “toplumsal okul”un temsilcileri dilin biyolojik bir varlık değil, toplumsal bir olgu olduğunu belirtmişlerdir. A. A. Şahmatov ise her bireyin konuştuğu dilin yaşam koşullarına uygun olarak şekillendiğini öne sürmüştür(köy dili, şehir dili, ulus dili vb.).⁹

Diğer dillerde olduğu gibi Rus dilinde de dilin ulusal ve kültürel yönden semantiğinin tanımlanması oldukça önemli ve dikkate değerdir. Kültürün ise maddi ve manevi olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Maddi yönünü insanın üretmiş olduğu tüm nesnelere; manevi yönünü ise topluma biçim veren gelenek, görenek, din, inançlar, tutumlar, beklentiler gibi öğeler oluşturmaktadır. Bu öğelerin bir araya gelmesiyle bir bütün haline gelen kültürün aktarılabilmesi, uygulanabilmesi ve gelişebilmesi için ise toplumu oluşturan bireyler tarafından kabul görmüş ortak bir dilin olması gerekmektedir. Dolayısıyla kültür ve dil arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki

⁷ Aksan, 11.

⁸ Aksan, 43-51.

⁹ A. A. Reformatskiy, *Vvedeniye v Yazıkovedeniye*, Aspekt Press, Moskova 2001, 15-38.

kültür çalışmalarında önemli bir etkidir. Çünkü bir toplumun kültürü ile ilgili bir çalışma yapılacaksa, öncelikle o toplumun ortak olarak kullandığı dilin incelenmesi gerekmektedir.¹⁰ Örneğin; Rusların doğasını, ekonomik özelliklerini ve ülkenin toplumsal düzenini, folklorunu, edebiyatını, sanatını, bilimini ve bunlara ek olarak Rus milletinin alışkanlıklarını, önemli olaylarını ve tarihini nesilden nesile anlatan ve aktaran dilsel kavramlar bulunmaktadır. Dolayısıyla bir yabancı Rus dilini yeterli düzeyde ve tüm hatlarıyla öğrenmek istiyorsa, öncelikle bu dilin ulusal ve kültürel semantiği ile tanışmak zorundadır.¹¹

Latince “*toprağı işleme*”, Batı Avrupa dillerinde ise “*yüksek umumi bilgi*” anlamlarına gelen “*kültür*” kelimesi için bir çok yerli ve yabancı düşünür farklı tanımlamalar yapmıştır. E. B. Taylor kültürü; “*bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf-adeti ve insanın cemiyetin bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün maharet ve ihtiyatları ihtiva eden mürekkep bir bütün*” olarak açıklamıştır. Yerli kaynaklara baktığımızda ise Ziya Gökalp’in “*kültür*” ile ilgili yaptığı tanım oldukça dikkate değerdir. Gökalp kültürü; “*bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakaveli, bedii, lisani, iktisadi, fenni, hayatların ahenkli mecmuasıdır*” olarak tanımlamıştır. Yapılan bu tanımlardan “*bir kültürün varlığı bir milletin mevcudiyetini veya bir topluluğun varlığı bir kültürün mevcudiyetini gösterir*” çıkarımı yapılabilir.¹²

Sadık Tural kültür ile ilgili en ayrıntılı tanımlardan birini yapmıştır:

“*Kültür; tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı manevi ve maddi yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek seviyedeki bir bileşiği olan ve sonucu açısından ise ferde ve topluma benlik, kimlik ve kişilik ile mensubiyet şuuru kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren, diğer norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir.*”¹³

¹⁰ Bülent Özkan, Ayşe Eda Gündoğdu, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçe’de Atasözleri ve Deyimler”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/3, Yaz 2011, 1133.

¹¹ V. P. Felitsma, V. M. Mokiyeiko, *Ruskiye Frazelogizmi-Lingvoctranovedcheskiy slovar*, Ruskiy Yazık, Moskova 1990, 3.

¹² İbrahim Köseoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken, İstanbul 1998, 15-16.

¹³ Ayfer Yılmaz, “Türk Kültüründe Kadın”, *Milli Folklor*, 61, Bahar 2004, 112.

İnsanların toplumsal ve ruhsal kazanımlarının toplamı olan kültür¹⁴ bir şeyi kavrama, eleştirme veya ondan zevk alma gibi yeteneklerin öğrenerek veya yaşayarak geliştirilmiş olan bir biçimdir. Kültürün araçları olarak var sayılan tüm maddi ve manevi değerler tarihsel ve toplumsal gelişim süreci içinde var olmuşlardır. Bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ve insanın içinde bulunduğu ortama ve topluma olan hakimiyetinin ne derecede olduğunun belirlenmesinde kültürün rolü oldukça büyüktür. Bunun yanı sıra kültür; içinde bulunulan toplumun dünya görüşünü yansıtmaktadır ve o topluma ait sanat eserlerinde de oldukça etkindir.¹⁵

Maddi ve manevi olarak sayılabilecek tüm değerleri işlemek ve geliştirmek anlamına gelen “*kültür*” toplumdan topluma farklılık gösterse de; kimi milletler bu noktada birbirlerinden etkilenmişlerdir. Özellikle medeniyet seviyesi oldukça yüksek olan kültürler tam anlamıyla saf kalamamışlardır. Ancak bazı özel karaktere sahip milletler kendilerine özgü olan kültürlerini korumayı başarmışlardır.¹⁶

Milletler arasındaki bu kültür alışverişini sağlayan etmenlerden biri de şüphesiz coğrafi şartlardır. Ortaya çıktıkları ilk dönemde göçebe yaşam tarzını benimseyen Türkler, konakladıkları yerlerin kültürlerinden belirli ölçülerde etkilenmişlerdir. Aynı şekilde Slav toplulukları içinde kendilerine varlık bulan Ruslara baktığımızda ise kültürlerinde o halkların esintilerini görmek mümkündür.

Bahsi geçen kültür alışverişinde ve kültürün nesilden nesile aktarılmasında toplum tarafından kabul görmüş deyimlerin rolü büyüktür. Dolayısıyla deyimler toplumun ve ona ait olan kültürün bir yansımasıdır.

1.2. DEYİM

Sürekli olarak kullanılan söz öbekleri ve tümceler toplumsal hafıza ve dil kültürünün doğal bir sonucu olarak kendilerini aşarlar ve gerçek anlamlarının ötesine geçerler. Bilim ve teknoloji alanlarında gerçekleşen yeniliklerin ve gelişmelerin sonraki nesillere aktarılarak bu alanlardaki ilerlemenin devamlılığının sağlanması için bir çok yeni terim üretilmektedir. Bahsi geçen maddi gelişmelerin yanı sıra; insanoğlu bir

¹⁴ S. İ. Ojegov, N. Yu. Şçvedova, *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka*, Rossiyskaya Akademiya Nauk-İnstitut Ruskogo Yazıka im. V. V. Vinogradova, Moskova 2008, 313.

¹⁵ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 1558.

¹⁶ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergah Yayınları, İstanbul 2012, 32.

yandan da toplumsal ilişkilerini sürdürmek zorundadır. Maddi gelişmelerin daha rahat anlaşılması ve toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için yeni ifade ve söylemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada halihazırda kullanılan somut ifadelerin yanında bir çoğu kendi gerçek anlamlarından uzaklaşmış mecazi boyutta kullanılan deyimler karşımıza çıkmaktadır.¹⁷

Dilbilimsel edebiyatta, F. De Saussure ve Charles Bally'den bu yana deyimlerin yerel kültürle olan kopmaz bağı sürekli olarak vurgulanmaktadır. Dil dışı ve etno-dilbilimsel faktörler deyimlerin gelişmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Her dilde yer alan deyim, o dili konuşan halkın tarihi, kültürü, gelenekleri ve yaşam tarzlarıyla çok sıkı bir ilişki içindedir. Deyim; o halkın ruhunu, psikolojik yapısını ve düşünce tarzını yansıtmaktadır. Temelinde bu dilin gerçek örnek ve özelliklerini barındıran ve çoğunlukla da yerel-kültürel gerçeklerle bağlantılı olan deyimlerin, düşünce ve anlam açısından önemli bir etkisi olmuştur. Halk deyimleri sadece mecazi anlamla değil, aynı zamanda verilmek istenen anlamla da karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı deyimsel özellik taşıyan ve diğer dillerde sözlü karşılıkları olan deyimler değil de benzer olan deyimler yazı diline çevirilmektedir.

Örneğin;

Tablo 1.1. Halk Deyimleri

<i>прекрасный пол</i>	kadınlar, cins-i latif
<i>говорить дело</i>	yerinde konuşmak
<i>смотреть в могилу</i>	bir ayağı çukurda olmak
<i>хорош гусь!</i>	anasının gözü(olumsuz anlamda)
<i>из огня да в полымя</i>	yağmurdan kaçarken doluya tutulmak

¹⁷ Osman Erciyas, *Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinden Ferec Ba'de'ş-şidde'nin Söz Varlığı (15. Yy Budapeşte Nüshası) – Atasözü, Deyim, Kelime, İkileme ve Kalıp Sözler*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015, 74-75.

Deyim yapısı; doğal olgu ve gerçekleri, etnokültürel ve tarihi düzeni ve dilsel toplum üyelerinin zihinsel gerçeklik özelliğini yansıtmaktadır. Deyimlerin kültürel ve bilgi verici fonksiyonu, temel sistemsel özelliklerle uyumlu olan ve göstergebilimsel yönden farklı özellikleri belirtilen dilsel grupların karşılaştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı kültürel yönden önemli anlamları içeren dilbilim çalışmaları, çağdaş bilimin önemli disiplinlerinden birini oluşturmaktadır.

Kültürel dilbilim açısından deyim araştırmaları, dil ve kültür gibi iki göstergebilimsel ögenin bir araya gelmesiyle oluşan kültürün önemli bir parçası olan deyimlerin incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bir topluluğun bireysel ve genel deneyimlerini ifade eden deyimler, daha çok eğitime kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Deyim üzerine yapılan modern çalışmalar, bir halkın tüm değerler sistemini ve dilde imgesel olarak ifade edilen herhangi bir durum karşısında pratikteki davranış modelini açıklamaktadır.¹⁸

A. A. Şahmatov hem sözvarlığı (leksikoloji) hem de dilbilgisi disiplinlerinin kapsamı içinde değerlendirilen söz öbekleri konusu üzerinde ısrarla durnuştur. Ancak farklı deyimsel grupların yapısı içerisinde bulunan, birbirleri ile sürekli bir etkileşim içinde ve birbirlerine bağımlı olan sözcüksel ve dilbilgisel unsurların farklı biçimlerine dair soruna bir çözüm bulamamasına rağmen, söz öbekleri ile ilgili çalışmalarını sürdürmüştür. Bu doğrultuda söz öbeklerini dört gruba ayırmıştır:

1. Dilbilgisel açıdan birbirinden ayrıştırılamayan, sentaks alanında kendine bir tanım bulamamış, sözcüksel olarak ise tamamen bağımsız olan söz öbekleri:

Örneğin;

Tablo 1.2. Birbirinden Ayrıştırılamayan ve Bağımsız Söz Öbekleri

<i>надо протопить комната</i>	odayı sıcak tutmak gerekir
-------------------------------	----------------------------

¹⁸ Konogorova Alena Vasilyevna, *Natsionalnyy Sotsiokulturnyy Aspekt Kontsepta "Jenşçina" v Raznosistemnyh Yazıkah (Na Materiale Frazeologičeskih Yedinits Ruskogo, Angliyskogo i Nemetskogo Yazıkah)*, (Doktora), Buryatski Üniversitesi Doğu Araştırmaları Merkezi Kültürel Antropoloji ve Kültürlerarası İletişim Laboratuvarı, Ulan Ude 2012, 4-5.

“Надо протопить комната” sözcük grubunda fiil ve isim yalın halde çekimlenmiştir. Birbirinden ayrıştırılamayan bu kalıp söz Türkçe’ye “odayı sıcak tutmak gerekir” olarak birebir çevrilmektedir.

2. Dilbilgisel yönden ayrıştırılamayan, sentaks olarak belli bir amacı bulunmayan, ancak sözcüksel açıdan tamamen bağımsız olmasa bile birbirinden ayrılabilen, değişime müsait, her kelimenin sadece bir yerde kullanılabildiği söz öbekleri: Örnek olarak nicelik bildiren sözcük grupları gösterilebilir. “двадцать третьего ноября” sözcük grubu ismin –in hali ile çekimlenerek oluşturulmuştur ve Türkçe’deki karşılığı “23 kasım”dır. Ancak burada “номер” kelimesini ayrı olarak değerlendirmek gerekir. Örneğin; “10 numaralı dairede oturuyorum” cümlesini Rusça’da “я живу в квартире номер десятом” olarak ifade ederiz. Bu cümlede daire numarası ismin –in haline göre değil, -de haline göre çekimlenmiştir.

3. Sözcüksel yönden ayrıştırılamayan, dilbilgisel olarak ayrı ayrı ifade edilebilen ve tamamen sentaks disiplini içerisinde ele alınan söz öbekleri:

Örneğin;

Tablo 1.3. Sentaks Disiplini İçerisinde Ele Alınan Söz Öbekleri

<i>игральные карты</i>	oyun kartları
<i>великий князь</i>	büyük/muhteşem Prens

4. Sentaks ve sözcüksel yönlerden kendi anlamlarından uzaklaşmış tek bir anlama sahip, kalıplaşmış söz öbekleri:¹⁹

Örneğin;

Tablo 1.4. Tek Anlamalı Kalıplaşmış Söz Öbekleri

<i>спустя рукава</i>	baştan savma
<i>очертя голову</i>	önünü arkasını düşünmeden

¹⁹ A. A. Şahmatov, *Sintaksis Russkogo Yazıka* (3. Baskı), URSS, Moskova 2001, 278-279.

A. A. Şahmatov'un söz öbekleri ile ilgili bu yaklaşımı ve diğer dilbilimcilerin bu konu ile ilgili belirsizlikleri sentaks disiplini içerisinde yeni bir çalışma alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çağdaş dil yapısında deyimsel grupların semantik açıdan incelenmesi bu yeni dilbilim çalışma alanına girişin başlangıcı olmuştur.²⁰

A. A. Şahmatov ve Charles Bally gibi bir çok dilbilimci deyimsel kavramların veya kelime gruplarının birbirine zıt iki türünü göz önünde bulundurmışlardır. Bunlardan biri; bireysel, rastlantısal ve değişken kelime gruplarıdır. Oluşturulduktan sonra sözcükler arasındaki ilişki kaybolmaktadır. Daha sonra ise tamamen farklı ve birbirinden bağımsız bir kelime grubu ortaya çıkmaktadır. Diğeri ise bilindik, değişmeyen deyimsel kavramlardır. Bu kelime gruplarında, sözcükler bir araya gelerek kendi anlamlarından uzaklaşırlar ve ayrılmaz bir bütünlük içinde başka bir anlama bürünürler. Bunun sonucunda da karmaşık yapılar olan deyimler karşımıza çıkmaktadır.²¹

1931 yılında E. D. Polivanov ilk olarak deyimlerin dilbilimin ayrı bir alanı olarak incelenmesi gerektiği görüşünü öne sürmüştür. Ona göre bu disiplin değişmez kelime gruplarının elle tutulur sorunları ile ilgilenmeliydi. A. A. Bulahovski ve S. İ. Abakumov'un o dönemde yaptıkları çalışmalarda deyim anlambilim alanı içinde incelenmiştir.²²

Deyim, Fransızca *phraseologie* ve Yunanca *phrasis* ve *logos* kelimelerinden türemiştir. Çoğu dilbilimci deyim terimini sözvarlığı alanı içinde ele almıştır. A. A. Reformatskiy; sınıflarına veya profesyonelliklerine göre farklı halk gruplarına ait konuşma dilleri, edebi yönleri ve belli başlı yazarları açısından karakteristik özellikler taşıyan kelime ve kelime gruplarını “*deyim*” olarak adlandırmıştır.²³

Dilbilimde çok değişken bir yapıya sahip olmasından dolayı deyimler, mecazi sözlerle değiştirilmeye çalışılmıştır. Ancak Avrupa dillerinde dört yüz yıllık varlıkları süresince “*mecazi deyim(удуом/удуома/удуомамузм)*” terimi için belli başlı bir tanım yapılmamıştır. Bundan dolayı deyimsel öğeler ve gruplar temel ve genel bir dilbilimsel çalışmanın konusu olamamışlardır. Ancak Charles Bally gibi bir çok yazar bunun aksini

²⁰ V. V. Vinogradov, *Leksikologiya i Leksikografiya*, Nauka, Moskova 1977, 142.

²¹ Vinogradov, 143.

²² Z. M. Gabunia, R. Gusman Tirado, *İstoriya Rossiyskogo Yazıkoznaniya XX. veka*, Kabardino-Balkarski Devlet Üniversitesi, Naçık 2007, 64.

²³ Reformatskiy, 131-132.

düşünmektedir. Bally, deyimsel öğelerin üslupbilim alanındaki araştırmaların ana konusunu oluşturmaları gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda Ch. Bally “*sözcüklerle değil, sözlerle düşündüğümüz*” öğretisini savunmaktadır²⁴.

Deyimlerin içeriği ile ilgili belirsizlik sözcük kavramına ilişkin çalışmaların ayrıntılı bir şekilde yapılmasına sebep olmuştur. Sözcük ve söz kavramları arasındaki sınırlar oldukça değişkendir. Sözcükte bulunan düşünsel çizgilerin sert duruşları deyimsel öğelerin yapısında yok olmaktadır. Böylelikle anlambilimsel yönden yapılan sözcük çalışmaları, deyim üzerine yapılan incelemelerin konusunu da içine almaktadır. Bunun yanı sıra tarihsel ve etimolojik açıdan birleşik kelime olan söz, kendi içinde sözcüksel öğelerine ayrılmaktadır.²⁵

Aleksandr İvanoviç Yefimov’un deyimlerin gelişimine olan katkılarının altını çizmek gerekmektedir. Yefimov, deyimlerle ilgili iki önemli teorik düşünce olan sözcüklerin deyimsel anlamlarına ve deyimsel çerçeveye vurgu yapmıştır. Bunun yanı sıra çalışmalarında bütünlük, mecaz anlam ve çok anlamlılığı birbirinden ayırmaktadır. Deyimleri stilistik disiplini ile birleştirerek bu sözcük gruplarının bu alandaki kullanımlarını ayrı ayrı incelemektedir.

Mecaz çalışmaları alanına atılan bu ilk bilimsel adımlara rağmen, deyimlerin dilbilim içinde ayrı bir disiplin olması çalışmalarında deyim sorununun genel çerçevedeki teorik yönüne işaret eden V. V. Vinogradov ismiyle özdeşleşmiştir.. Vinogradov, sözcüksel yapısından ve öğelerinin anlamlarından bağımsız bir anlama sahip olan deyimsel öğeleri “*deyim öbekleri*” olarak adlandırmaktadır.²⁶

V. N. Teliya, Vinogradov’un deyimsel teorisini açıklayarak; deyimlerle ilgili aşağıdaki temel unsurlara yer vermiştir:

1. Deyim birimleri; konuşma dilindeki kullanımlarına göre birbirinden bağımsız anlamları olan kelimelerle karşılaştırılmış söz kompleksleridir.

2. Deyim birimlerinin değişmezliği; bir unsurun diğeri ile ilişkili olmasına bağlı olan anlamsal birliğin bir sonucudur.

²⁴ Vinogradov, 119.

²⁵ Vinogradov, 118.

²⁶ Vinogradov, 121.

3. Deyimin görevi; dildeki deyimlerin farklı oluşum süreçlerinin temelinde yer alan sözcüksel anlam kategorisini incelemektir.

4. Kelime unsurlarının semantik birlikteliği; temelde her anlamın sentaks unsurları ile olan ilişkisinin analizini gerekli kılmıştır.²⁷

Deyimi oluşturan unsurların anlambilimsel birlikteliğini göz önünde bulunduran semantik ilke, deyim birimlerinin sınıflandırılmasının temelinde yer almıştır. Bu ilkenin esasına göre deyim birimleri üç gruba ayrılmaktadır: deyimlik birliktelik, deyim birimleri ve deyimlik birleşim. Bunlar semantik ayrılmazlık özelliğine göre karşılaştırılmışlardır.

V. V. Vinogradov çalışmalarında sözcüklerin değişmez birlikteliğini incelemek için deyimlerin oluşum aşamalarında yer alan kategorik ve semantik yapı konusunu ele almıştır. Böylelikle deyim konusu teorik bir özellik kazanmıştır. Vinogradov tarafından önerilen kavramlar deyimlerin gelişim sürecine yeni bir boyut kazandırmıştır.

V. V. Vinogradov, sözcük yapısı ve anlam olarak birbirinden bağımsız olan sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan söz öbeklerini *deyimlik kalıplar* olarak adlandırmaktadır. Bu deyimlik kalıpları ise dört gruba ayırmıştır:

1. Günümüzde artık kullanılmayan ve tam olarak anlaşılmayan kelimelerden oluşan deyimlik kalıplar.

Örneğin;

Tablo 1.5. Günümüzde Kullanılmayan Deyimler

<i>у черта на куличках</i>	dünyanın öteki ucunda
<i>попасть впросак</i>	yaş tahtaya basmak

2. Dilbilgisel olarak eski tabirleri içinde barındıran ve günümüzde kullanılan söz öbekleri ile uyuşmayan deyimlik kalıplar.

Örneğin;

²⁷ Gabunia, Tirado, 65-66.

Tablo 1.6. Eski Kelimelerden Oluşturulmuş Günümüzde Hala Kullanılmakta Olan Deyimler

<i>ничтоже сумнишея</i>	gözünü kırpmadan
<i>и вся недолга</i>	hepsi bu

3. Sözcüksel anlam ve anlambilimsel olarak birbirinden ayrılamayan deyimsel kalıplar.

Örneğin;

Tablo 1.7. Anlam Olarak Ayırıştırılamayan Deyimler

<i>чего доброго</i>	kim bilir
<i>вот тебе и на</i>	al işte (sana)

4. Kendisini oluşturan sözcüklerin birbirinden farklı olduğu, ancak anlambilimsel olarak bir bütünlük içinde olan deyimsel kalıplar.²⁸

Örneğin;

Tablo 1.8. Anlamsal Açıdan Bütünlük İçinde Olan Deyimler

<i>сидеть на бобах</i>	tutunacak dalı kalmamak
<i>души не чаять в ком-нибудь</i>	canı gibi sevmek

Deyimsel kalıpların anlambilimsel ve sözcüksel anlam olarak karşılaştırılabilmesi mecazi anlamın bölünmesine ve bu söz kalıplarını oluşturan öğelerin arasında anlam yönünden bağlantı kurulmasına engel olmaktadır.

Örneğin;

Tablo 1.9. Anlamsal Açıdan Birbirinden Bağımsız ve Ayırıştırılamayan Deyimler

<i>ни к селу ни к городу</i>	ansızın, umulmadık bir anda
------------------------------	-----------------------------

²⁸ Vinogradov, 146.

Deyimsel ifadeleri oluşturan unsurların anlambilimsel olarak bölünmezliği ve tam anlamıyla anlaşılabilmesi onların temel özelliklerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte bu kalıp sözler birbirinden ayıramayan ve biçim yönünden eksik olan birleşik sözcüklerdir.²⁹

Deyimler sadece birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle değil, aynı zamanda nadiren de olsa tek bir kelimenin yan anlamıyla kullanılarak belli bir kavramı, belli bir duygu ve düşünceyi dile getirmek amacıyla oluşturulan sözlerdir.³⁰

Örneğin;

Tablo 1.10. Tek Kelimelik Deyimler

<i>бизнесмен</i>	iş adamı
<i>домохозяйка</i>	ev hanımı

Bazı deyimsel ifadelerin tüm öğeleri kendi anlamlarını kaybetmeden birleşik sözcükler olarak oluşturulabilirler. Ancak sözcüklerin dağılımında dilbilgisel olarak değişiklikler söz konusu olabilmektedir.

Örneğin;

Tablo 1.11. Dilbilgisel Olarak Değişikliğe Uğrayabilen Deyimler

<i>у черта на куличках</i> или <i>к черту на кулички</i>	dünyanın öteki ucunda
--	-----------------------

Diğer taraftan bazı durumlarda deyimlerde yer alan bir veya bir kaç ögenin yerine aynı anlama gelen başka bir sözcük getirilebilir.³¹

²⁹ Vinogradov, 147.

³⁰ Aksan, 35.

³¹ Vinogradov, 148.

Örneğin;

Tablo 1.12. Sözcüklerin Yerlerinin Değiştirilebildiği Deyimler

<i>ни в зуб толькнуть не смылит</i>	
или	zırcahil, kara cahil
<i>ни в зуб толькнуть не умеет</i>	

Sözcüksel anlam olarak birbirinden tamamen bağımsız eşsesli deyimler de bulunmaktadır.³²

Örneğin;

Tablo 1.13. Eşsesli Deyimler

<i>пули отливать</i>		<i>быть под мухой или с мухой</i>	
Deyim anlamı:	Gerçek(leksik) anlamı:	Deyim anlamı:	Gerçek(leksik) anlamı:
1. utanmadan yalan söylemek,	Mermi boşaltmak	çakırkeyif	sinekli (olmak)
2. inanılması güç bir şey söylemek			

Günümüz Rus dilbilimcilerinin deyim kavramı ile ilgili iki eğilimi söz konusudur. İlkinde; özgünlükleriyle diğerlerinden ayrılan dildeki tüm olası kelime grupları göze çarpmaktadır. Bu gelenek daha çok Avrupalı dilbilimcilere özgüdür. İkincisinde ise; sözcük grupları ve özelliklere ve belirgin bir biçim, kendine özgü kullanım ve kültürel, tarihi vb. içeriğe sahip genel deyim birimleri deyimün öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak görüldüğü üzere her alanda olduğu gibi bu alanda da henüz cevaplanmamış sorular bulunmaktadır.

³² Vinogradov, 149.

50'li yılların sonlarında ilk kez B. A. Larin ve A. İ. Smirnitski'nin çalışmalarında dilin bir parçası olan deyimlerin yapısal benzerlikleri sorununa ve deyimbilim olarak doğru bir şekilde sınırlandırılması konusuna yer verilmiştir. Özellikle A. İ. Smirnitski'nin birleşik kelimelerin tekrarlanabilme özelliğini ayırma fikrini belirtmek gerekmektedir.

B. A. Larin; söz öbeklerini, deyim çalışmalarının temel unsurlarından biri olarak görmektedir. Bazı dilbilimciler tümceyi söz öbeklerinin bir türü olarak kabul etmektedirler. Ancak bunların aksine B. A. Larin, tümceyi anlatılmak istenen düşüncenin tamamını değil de sadece bir kısmını ifade eden çok daha karmaşık bir dil yapısına sahip söz öbeklerinden ayrı olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla sentaks yönünden tümce ve söz öbeklerinin birbirinden farklı alanlar olduğunu öne sürmektedir. Söz öbekleri tıpkı kelimeler gibi tümcenin oluşması için gerekli birer araçlardır. Düşünce sentezinin bir türü olan söz öbekleri ise sentaksın kapsamı içine giren konuşma dilinin parçalanmış birimleridir.

B. A. Larin deyimlerin temel unsuru olan söz öbeklerini açıkladıktan sonra; deyimlerin amaçlarına değinmiştir. İlk olarak ise deyimlerin anlamlarının ve uygulama biçimlerinin açıklanmasına yer vermiştir. Bunun için ise sözvarlığı disiplinine ihtiyaç duyulacaktır. Ancak bu alanda deyimlerin yeri ve kuralları ile ilgili henüz bir çalışma yapılmamıştır. İkinci olarak ise B. A. Larin, deyimlerin sistematize edilmesi için açık ve sistemli bir planın yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunların yanı sıra deyimlerin ortaya çıkışının ve tarihinin açıklanmasının, varlığı ve yokluğu ile ilgili bir devamlılık yakalanmasının ve diğer dil gereçleri ile olan ilişkilerinin belirtilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

B. A. Larin'e göre deyimleri sözcükbilimden ayıran fark; birinde basit, diğerinde ise birleşik sözcüklerin ele alınmasıdır. Deyimler ve birleşik sözcükler, basit sözcüklerle karşılaştırılmazlar. Ancak kelimelerin sadece bir türü olarak kabul edilebilirler. Bunların da sözvarlığından ayrı bir alan olarak incelenebileceğini belirtmiştir.

Kendi içinde çok farklı unsurları barındırması ve kendine özgü özelliklere sahip olması deyimlerin bu alandan ayrılıp deyimbilime dahil edilmesini zorunlu

kılmıştır. B. A. Larin, tüm bu açıklamalarının ışığında deyimlerin hem söz öbeklerinden hem de tümcelerden meydana gelebileceğini bildirmiştir.³³

Deyimlerin dilsel varlıklarının analizi henüz herkes tarafından kabul edilmemiş olmasına rağmen, bu çalışmaların deyimlerin ilerideki gelişmelerine önemli katkıları olmuştur. Deyimlerin kapsamı ve dil birimlerinin tekdüzeliği S. İ. Ojegov(1957) ve sonradan A. İ. Babkin'in(1964) Rusça deyim sözlüklerinin oluşturulması ile ilişkilendirilmiştir. Ojegov deyim; içinde güzellik, sefalet, sahtekarlık gibi unsurları barındıran mecazi sözleri inceleyen dilbilimin ayrı bir alanı olarak ifade etmiştir³⁴.

Diğer dillerde olduğu gibi çağdaş Rus dilinde de belli başlı bazı kelimelerin dışında önemli özelliklere sahip oldukça karmaşık yapılar bulunmaktadır. Bunların ortak özellikleri dilin anlamlı birimleri olan sözcükleri şekillendirmektir. Bu yapıları ise N. M. Şanski deyimsele ifadeler veya deyim olarak adlandırmıştır.³⁵

Deyim, birden fazla kelimenin biraraya gelerek ve kendine özgü anlamları olan bu kelimelerden bağımsız bir anlam kazanan kelime gruplarıdır. Deyimleri oluşturan kelimelerin her biri kendi anlamından uzaklaşır ve tamamen başka bir anlama bürünür.³⁶ Rus dilinde yer alan deyimler her dilde olduğu gibi kendilerine özgü özellikler taşımaktadırlar ve o dili konuşan Rus halkının karakterini yansıtmaktadırlar. Deyimsel ifadeler başka bir dile kelimesi kelimesine çevrilemez. Ancak çeviri yaparken benzer anlamlar kullanılarak biçim yönünden diğer dillerdeki karşılığına yakın bir şekilde karşılığının bulunması gerekmektedir.³⁷

Örneğin;

Tablo 1.14. Diğer Dillerde Yakın Anlamlı Sözcüklerle İfade Edilen Deyimler

<i>бабушкины сказки</i>	kocakarı masalları
-------------------------	--------------------

³³ B. A. Larin, *Oçerki po frazeologii(O Sistematizatsii i Metodah İssledovaniya Frazеologiçeskih Materialov)*, İstoriya Russkogo Yazıka i Obşçeye Yazıkoznaniye, Moskova 1977, 125-149

³⁴ Ojegov, Şçvedova, 857.

³⁵ N. M. Şanski, *Leksika i Frazеologiya Sovremennogo Russkogo Yazıka*, Gosudarstvennoye Uçebno-Pedagogiçeskoye İzdatelstvo Ministerstva Prosveşçeniya RSFSR, Moskova 1957, 111.

³⁶ Felitsına, Mokiyeenko, 5.

³⁷ Şanski, 116.

“Бабушкины сказки» deyimini “бабушкин(büyükanne)» ve «сказка(masal)» sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş Rusça bir deyimdir. Türkçe’ye birebir “büyükanne masalları” diye çeviririz. Ancak bu iki kelime bir araya gelip başka bir kelime grubu oluşturmuşlardır ve anlam tamamen değişmiştir. Dolayısıyla bu deyim Türkçe’deki karşılığı ve Rusça’da ifade ettiği anlam “kocakarı masalları veya boş laf”tır.

Kalıplaşmış sözler olarak da tanımlanan deyimleri oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez veya aynı anlamı taşıyor olsa bile başka bir sözcükle değiştirilemezler. Dolayısıyla sözdizimlerinde herhangi bir değişiklik yapılması söz konusu değildir. Deyimler aynı zamanda belli bir kavramı güzel, kısa ve özlü bir biçimde anlatmak için önemli bir dilsel araçtır.³⁸

Bazı dilbilimciler deyimlerin tarihsel süreç içerisinde ikili bir semantik yapıya sahip olduklarını belirtmektedirler. Onlara göre; dili konuşan sıradan halk söz öbeklerinin gerçek anlamını kavrayamamaktadır ve bunları mecazi anlamlarıyla kullanmaktadır. Deyimleri oluşturan sözcüklerin bazıları ise günümüzde artık kullanılmamaktadır.³⁹ Ancak sözcükler güncelliğini yitirse de deyimler için bu söz konusu olmamıştır. Bu da deyimlerin kendisini oluşturan sözcüklerden daha uzun ömürlü olduklarının bir göstergesidir.⁴⁰

Örneğin;

Tablo 1.15. Günümüzde Kullanılmayan Sözcüklerin Yer Aldığı Deyimler

<i>еле можуху</i>	zilzurna sarhoş olmak
<i>как зеницу ока</i>	gözü gibi bakmak
<i>гадать на бобах</i>	kahve falına bakmak

Sözcüklerin kendi anlamlarından çıkıp bir sözcük grubu oluşturarak mecazlı farklı bir anlam kazanmasıyla ortaya çıkan deyimler, bir milletin kültürünü ve tarihini içinde

³⁸ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2015, 38-41.

³⁹ E. M. Vereşçagin, V. G. Kostomarov, *Yazık i Kultura*, İndrik, Moskova 2005, 177.

⁴⁰ Ömer Celep, *Dillerden Düşmeyen Deyimler ve Öyküleri*, Akis Kitap, İstanbul 2012, 18.

barındırmaktadırlar. Sözcükler ayrı ayrı ele alındıklarında farklı anlamlara sahip olan, ancak bir araya geldiklerinde bir bütün olarak farklı anlamlara bürünmeleriyle deyim özelliği kazanan bu sözcük grupları toplum içinde meydana gelmiş olayların baş kahramanlarıdır. Bu olaylar ancak deyimlerle anlatıldıkları zaman bir anlam ifade ederler. Dolayısıyla bir milletin kültürüne ve tarihine ışık tutan bir çok olay deyimler vasıtası ile bilinmektedir.⁴¹

E. M. Vereşçagin ve V. G. Kostomarov'un birlikte hazırladıkları “*Yazık i Kultura*” adlı çalışmalarında deyimlerin kültürel değerlerini oluşturan üç unsurdan söz etmektedirler. Bunların ilki deyimlerin tüm öğeleriyle birlikte bir bütün olarak bir ulusun kültürünü yansıtmalarıdır. Bir çok deyim bir ülkenin geçmişte ve halihazırda var olan olgularını ifade etmektedir ve bu deyimlerin yabancı kültürlerde tam karşılığı bulunmamaktadır.

Örneğin;

Tablo 1.16. Birebir Çevirisi Yapılamayan Deyimler

<i>быть в набат</i>	tehlike çanı çalmak
<i>похвальная грамота</i>	takdir delgesi

Rusça deyimlerin tüm yapısal öğeleriyle Rus halkının kültürünü ifade etmeleri bu unsurlardan ikincisini teşkil etmektedir. Bu deyimleri oluşturan sözcüklerin sayısal olarak bir eşdeğerlikleri yoktur.

Örneğin;

Tablo 1.17. Yapısal Olarak Tamamen Belli Bir Halkın Kültürünü Yansıtan Deyimler

<i>ходит фертом</i>	ellerini beline koymak, iddialı bir şekilde durmak
---------------------	--

⁴¹ Celep, 17.

“Ферм” sözcüğü “*ходит фермом*” deyiminde yer almaktadır. Söz konusu deyim “*ellerini beline koymak, iddialı bir şekilde durmak*” anlamlarına gelmektedir. “ф” harfi eskiden “*фермом*” olarak adlandırılmaktaydı. Çünkü “ф” harfi şekil olarak ellerini beline koymuş bir insanı çağrıştırmaktadır.

Son unsur ise; deyimlerin Rus toplumunun kültüründe yer alan belli başlı olayları, gelenek-göreneklere, tarihsel hadiseleri ve bunun gibi bir çok olguyu ifade etmektedir. Bu tür deyimler Rus toplumunda yer alan okur-yazarlık, çocuk oyunları, para sistemi, el sanatları, geleneksel tıp, avcılık, balıkçılık, bitki, canlı türleri gibi olguları konu edinmektedir.⁴²

Örneğin;

Tablo 1.18. Gelenek-Görenek, Çocuk Oyunları Gibi Unsurları İçinde Barındıran Deyimler

<i>начать с азов</i>	temelden başlamak
<i>от доски до доски</i>	a'dan z'ye
<i>играть в прятки</i>	saklambaç oynamak
<i>заговаривать зубы</i>	palavra atmak
<i>глухая тетеря</i>	sağır

Dili konuşan toplumun geçmişine, geleneklerine ve daha bir çok özelliğine dair fikirler veren deyimler, dilden dile de farklılık göstermektedir. Ancak farklılıkların yanı sıra, bazı dillerde kullanılan deyimler arasında benzerlikler ve hatta bazen eşitlikler de söz konusudur. Farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı dilleri konuşan halklar bir durum karşısında ortak tutum içerisinde olabilirler. Dilleri ve yaşadıkları toprak parçaları farklı olsa da bir durumu veya herhangi bir duyguyu ortak aktarım yollarıyla anlatabilirler.⁴³

⁴² Vereşçagin, Kostomarov, 178-179.

⁴³ Aksan, 36.

Örneğin;

Tablo 1.19. Farklı toplumlarda ortak karşılığı bulunan deyimler

<i>не сводить глаз</i>	gözünü ayırmamak
<i>в рот не брать</i>	ağızına bir şey koymamak
<i>давать слово</i>	söz vermek
<i>Слава Богу!</i>	Allah'a şükür

Farklı dillerde ve kültürlerde deyimlerin bire bir veya benzer karşılıklarının olması; o milletler arasındaki dilsel benzerliklerden ve kültürel ortaklıktan kaynaklanmaktadır. Bu da iletişim aracı olarak kabul edilen dili zenginleştiren deyimlerin ve onlarla ortak ve farklı özellikleri bulunan atasözlerinin evrensel boyutunu göstermektedir. Dolayısıyla, milletlere özgü karakteristik özellikleri ve o milletin geçmişinde ve genel anlamda var olan olguları nesilden nesile aktaran deyimler; hem bir kültür taşıyıcısı konumundadır, hem de kültürlerarası iletişimde dilin temel yardımcı kaynaklarından biridir.

1.3. ATASÖZÜ

Kaynağını insanoğlunun tecrübelerinden, bilgeliğinden ve benzetme yeteneğinden alan atasözleri de deyimler gibi dilbilim disiplini içinde ayrı bir çalışma alanı olarak incelenmektedir. Dilbilgisel açıdan tümce olarak oluşturulmuş, bazen de ölçü ve uyakla zenginleştirilerek etkili olmaya meyilli sözler olarak tanımlanmaktadırlar.⁴⁴

Manevi olarak Yaratıcı ve peygamber sözleri gibi etkili olan ve ulusal varlıklar olarak nitelendirilen atasözleri dile gelenekle birlikte yerleşmişlerdir. Doğruluğu herkesçe kabul edilen bir milletin ortak düşüncesini ve bir durum karşısında takındıkları ortak tavrı belirtmektedirler.

Atasözleri, biçim yönünden belli bir kalıba göre oluşturulmuş ve hiç bir şekilde değiştirilemeyen kalıplaşmış sözlerdir. Aynı anlama gelse bile sözcüklerin başka

⁴⁴ Aksan, 38.

sözcüklerle yer değiştirmeleri söz konusu değildir. Bu kalıp sözler toplum tarafından çok önceden kabul görmüş biçimleri ile kullanılırlar ve cümle anında kurulmazlar. Yapı yönünden süreklilik arzetmelerinden dolayı kalıp birimler olarak ele alınmaktadırlar. Yaygın olarak karşımıza çıkan cümlelerden veya tek başına farklı anlamlara sahip birbirinden bağımsız söz öbeklerinden meydana gelmektedirler. Kendisini oluşturan sözlerle anlam yönünden herhangi bir ilişkisi bulunmamasına rağmen; bir bütünlük içerisinde oluşturulmuşlardır.⁴⁵

Kısa ve özlü anlatımlara sahip olan atasözleri, çoğunlukla bir veya iki cümleden meydana gelmektedirler. Herhangi bir olay karşısında takınılacak ortak tavır tarafsız bir biçimde anlatılır ve bu sözler genel bir kural özelliği taşımaktadırlar. Ancak bazı atasözleri genel bir kural gibi göründükleri halde genel geçer bir kural değillerdir. Uzun bir gözlemin ve edinilen tecrübelerin sonucunda doğa olaylarının ve toplumsal olayların nasıl olabilecekleri konusunda bilgi vermektedirler.

İnsanoğlunun hali, tavrı ve genel durumu, sosyal yaşamda karşımıza çıkan çeşitli olaylar, eğitim, öğretim, iş, meslek, davranış, karakter gibi unsurlar atasözlerinin konuları arasında yer almaktadır.⁴⁶

Kimi zaman ahlak dersi ve öğüt veren, yol gösteren ve gelenek-göreneklerle ilgili bilgiler veren bu kalıplaşmış sözler; kimi zaman da inaçlara dair bilgilendirmeler yapmaktadırlar.

Temsil ve mecaz özelliği atasözlerinin temel niteliklerinden biri olsa da, mecazi ve temsili olmayan atasözleri de bulunmaktadır.

Ölçülü ve güzel bir yapıda oluşturulan bu kalıp sözler derin ve incelikli anlama sahiptirler ve aynı zamanda halkın kıvrak zekasını yansıtmaktadırlar.⁴⁷ Yüzyıllar önce büyük bir ustalıkla ve büyüleyici bir tarzda oluşturulmuş olan atasözleri günümüzde de hala tazeliklerini korumaktadırlar. Hikaye tarzında söylenen atasözlerinin yanı sıra; verilen ifadeye daha güçlü bir anlatım özelliği katan devrik tümce ile oluşturulmuş atasözleri de bulunmaktadır.

Yapılan bu açıklamalar ışığında atasözleri için şöyle bir tanım yapılabilir:

⁴⁵ Günay Karaağaç, *Türkçe'nin Dil Bilgisi*, Ankara 2013, 694.

⁴⁶ Karaağaç, 694.

⁴⁷ Karaağaç, 694.

“Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler.”⁴⁸

Kendine özgü bir tonlamaya sahip ve ibret verici nitelikte olan kısa ve özlü sözler olarak tanımlanan atasözlerinin⁴⁹ belli bir söyleyeni veya yazarı yoktur. S. İ. Ojegov’un kısa halk özdeyişleri niteliğinden de anlaşılacağı gibi atasözleri; söyleyeni belli olmayan, halk tarafından benimsenmiş ve halkın genel karakteri ile ilgili bilgiler veren özlü sözlerdir.⁵⁰

M. A. Ribnikova ise atasözünü; çok eski zamanlardan bu yana bir milletin bilgeliğini, vicdani ve mizahi yönünü, düşünce yapısını ifade eden söz ve özdeyiş olarak tanımlamaktadır. Biçimsel özelliklerine bakıldığında; atasözleri, söz dizimi bakımından bir bütün olarak olumlu veya olumsuz bir düşünceyi ifade etmektedirler. Sözü edilen düşünceler basit veya çoğunlukla karşılaştığımız karmaşık yapıda kurulmuş cümlelerle aktarılmaktadırlar.⁵¹

Örneğin;

Tablo 1.20. Karmaşık Yapılı Atasözleri

<i>Вольна баба в языке, а черт в бабьем кадыке.</i>	Kadın dilde özgürdür, şeytan ise kadının gırtlığında oynar.
<i>Баба бредит, да черт ей верит.</i>	Kadın sayıklar, şeytan da ona inanır.

Basit cümlelerle oluşturulmuş atasözleri yapı ve anlam yönünden çoğunlukla olumsuz bir olguyu belirtmektedirler. Olumsuz yapıda oluşturulmuş atasözlerinde olay daha net bir şekilde ve neredeyse abartarak anlatılmaktadır.⁵²

⁴⁸ Aksoy, 15-37.

⁴⁹ Aleksandr Kalyuta, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul 2004, 84.

⁵⁰ Ojegov, 568.

⁵¹ M. A. Ribnikova, *Ruskiye Poslovitsy i Pogovorki*, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskova 1961, 10.

⁵² M. A. Ribnikova, 14

Örneğin;

Tablo 1.21. Olumsuz Yapılı Atasözler

<i>На женский норов нет угадчика.</i>	Kadının huysuzluğunu anlamak imkansızdır.
<i>Жена не лапоть: с ноги не сбросишь.</i>	Kadın ayakkabı değildir, ayağından çıkaramazsın.
<i>Не всяку правду жене сказывай!</i>	Her doğruyu karına anlatma!

Edinilmiş olan tecrübeler ve toplum tarafından kabul görmüş olgulardan yola çıkılarak oluşturulmuş atasözlerinin yanı sıra; insanoğlunun yapısal ve karakteristik özelliklerini ön plana çıkaran atasözleri de bulunmaktadır. Ayrıca atasözlerinde, herhangi bir sebebin kaçınılmaz sonucunu gösteren bir şeyin özünü ifade eden mantıklı düşünceler de yer almaktadır.

Atasözlerinin karşılaştırma yaparak ve metaforlar yardımı ile olguları şekillendirmesi, onlara olayları daha geniş ve özgür bir şekilde anlatma imkanını sunmaktadır. Bazen toplumun çoğunluğunda var olan bir özellik bir örnek üzerinden anlatılmaktadır.⁵³ Dolayısıyla çok anlamlılık, genellemeler ve benzer olayların bir örnekte verilmesi atasözlerinin belirgin özellikleri arasında yer almaktadır.⁵⁴

Bunların yanı sıra atasözleri kıvrak zekanın bir ürünüdür. Genellikle konuşma diline yerleşmiş olan bu sözlerin bazılarında sanatsal özelliklere rastlamak da mümkündür. Sanatsal yapıdaki atasözleri ise biçim ve düşünce yönünden eksiksiz olarak oluşturulmuşlardır.

Halk ironilerinde alakasız kavramlarla olayı anlatmak oldukça yaygındır. Bir çok atasözünde ise “baba-oğul”, “yaz-kış”, “genç-yaşlı” gibi birbirine zıt kavramlar sıklıkla kullanılmıştır.

⁵³ M. A. Ribnikova, 13.

⁵⁴ M. A. Ribnikova, 14.

Örneğin;

Tablo 1.22. Zıt Kavramlı Atasözleri

<i>Что мать в голову вобьет, того и отец не выбьет.</i>	Annenin aklına koyduğunu baba aklından çıkarmaz.
<i>Жена родит - муж песок боронит (от обычая).</i>	Kadın doğurur, erkek ise tarlayı sürer.

Sözdizimi yapısına bakıldığında atasözü basit konuşma dilinde kullanıldığı şekilde oluşturulmuştur. Bağlaç bulunmayan atasözlerinde ise yüklem yalın halde bulunmaktadır.⁵⁵

Örneğin;

Tablo 1.23. Yüklemi Çekime Uğramamış Atasözleri

<i>Дочку замуж выдать - не пирог испечь.</i>	Kız evlendirmek börek pişirmek gibi değildir.
<i>Много выбирать - женатым не бывать.</i>	Çok seçmekle evli olunmaz.
<i>Жены стыдиться - детей не видать.</i>	Kadınları utandıran şeyi çocukları görmez.

Eksiksiz olarak bir veya bir kaç cümleden oluşan atasözleri deyimlerden yapı ve dilbilgisel yönden farklıdır. Atasözlerinde verilmek istenen düşünce cümlelerle, deyimlerde ise sözcük veya sözcük grupları ile ifade edilmektedir.⁵⁶

İkisinin ortak özelliği ise hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanılmalarıdır. Ancak deyimler aynı anda hem gerçek hem mecaz anlamda ifade edilemezler.

⁵⁵ M. A. Ribnikova, 15.

⁵⁶ V. P. Jukov, *Slovar Russkih Poslovits i Pogovorok*, Russkiy Yazık, Moskova 2000, 9.

Atasözlerinin önemli özelliklerinden biri ise gerçek ve mecaz anlamının aynı anda bir arada kullanılabilmesidir.⁵⁷

Atasözlerinin sözdizimi yapısına bakıldığında; genellikle üçüncü tekil şahıstan ve geniş zamana göre çekimlenmiş bir yüklemden oluştuğu görülmektedir. Bazılarında ise zaman belirsizdir.

Örneğin;

Tablo 1.24. Belirsiz Zamanda Oluşturulmuş Atasözleri

<i>Волос глуп - везде растет.</i>	Aptal saç her yerde uzar.
<i>Пока баба с печи летит, семьдесят семь дум передумает.</i>	Kadın fırından uçup gidene kadar aklından altmış yedi düşünceyi geçirir.

Buna karşılık atasözünde anlatılmak istenen gerçek anlamı ile aktarılıyorsa yüklem geçmiş zamanda çekimlenir.

Örneğin;

Tablo 1.25. Geçmiş Zamanda Çekimlenmiş Atasözleri

<i>Наши девки испужались, все замуж побросались.</i>	Kızlarımızın hepsi korktuklarından dolayı evlenmekten vazgeçerler.
<i>Не на то родился, чтоб на худой женился.</i>	Kötü biriyle evlenmek için doğulmaz.

Mecazi anlamda kullanılan atasözlerinin ise ne anlatmak istediklerinin açıklanması gerekmektedir. Ancak anlamlarını tam olarak açıklamak mümkün değildir.

Yapısal olarak kurallı cümlelerle oluşturulan atasözlerinin ve özdeyişlerin yorumlanması verilmek istenen anlamın ayrıntılı bir şekilde açıklanması ile

⁵⁷ V. P. Jukov, 10.

gerçekleştirilir. Ancak bire bir yapılan açıklama atasözlerinin ve özdeyişlerin sentaks yapısını taklit etmelerinin her zaman gerekli olacağı anlamına gelmez. Yalnızca bazı durumlarda atasözlerinin yapısal özgünlüğü dikkate alınır:

1. Birbirinden bağımsız bir kaç cümlenin bir araya gelmesiyle oluşan atasözlerinde:

Tablo 1.26. Bağımsız Cümlelerden Oluşan Atasözleri

<i>Завязывают лошади глаза, девка садится на нее: если пойдет за ворота, быть замужем.</i>	Atın gözleri bağlanır, kız onun üstüne oturur ve eğer at kapıdan geçerse kız evlenir.
--	---

2. İçinde emir kipinde çekimlenmiş yüklem bulduğu atasözlerinde:

Tablo 1.27. Emir Cümlesinden Oluşan Atasözleri

<i>Не купи у попа лошади, не бери и удовы дочери.</i>	Papazdan at, dul kadından kız alma.
---	-------------------------------------

3. Bileşik cümlelerden oluşan atasözlerinde:

Tablo 1.28. Bileşik Cümleli Atasözleri

<i>Еще тот и не родился, кто бы бабий норю узнал.</i>	Henüz doğmamış olan biri bile kadının huysuzluğunu bilir.
---	---

Çoğu atasözü ve özdeyişlerde şartlı bir anlam olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu şart; yapı olarak atasözlerinde yer almaz, anlamlarından çıkarılır.

Bir çok durumda bileşik cümle ile kurulan bir atasözünün anlamı basit bir cümle ile ifade edilebilmektedir.⁵⁸

⁵⁸ V. P. Jukov, 12.

Genellikle atasözlerini biçim ve yapı olarak elen alan V. P. Jukov atasözleri ve özdeyişleri anlam yönünden üç kısma ayırmıştır:

1. Geniş veya şimdiki zaman kullanılmadan oluşturulan ve deyimlerle benzerlikleri olan atasözleri:

Tablo 1.29. İçinde Deyim Bulunan Atasözleri

<i>В девках засиделась, так на том свете козлов паси.</i>	Bu dünyada evde kaldığında, diğer dünyada keçileri otlatırsın.
---	--

2. Hem gerçek hem de mecaz anlam taşıyan atasözleri: Bu tür atasözleri konuşma dilinde genellikle mecazi anlamda ifade edilirler.

Tablo 1.30. Hem Gerçek Hem Mecaz Anlam İfade Eden Atasözleri

<i>Волос долог, а язык длинней (у бабы).</i>	Saçı uzun, (kadının) dili daha uzun.
--	--------------------------------------

3. Bu gruba giren atasözleri ise sadece gerçek anlamda kullanılırlar.⁵⁹

Tablo 1.31. Gerçek Anlamda Kullanılan Atasözleri

<i>Без плачу у бабы дело не спорится.</i>	Kadın ağlamadan iş bozulmaz.
---	------------------------------

Deyimlerde olduğu gibi atasözlerinde de bir ulusun kültürel tarihine dair bilgiler bulmak mümkündür. Belli bir ülkeden çıkmış olan atasözlerinin bir kısmı farklı ülkelere ve dillere geçmiştir. Bu geçişte komşuluk ilişkileri ve kültür akrabalığı etkili olmuştur. Farklı dillerde birbirine yakın veya aynı anlamda kullanılan atasözlerinin ilk olarak hangi dilde ve kültürde ortaya çıktığını tahmin etmek zordur. Bu özellikteki atasözlerinin kaynağını bulmak için yapılan araştırmalar ise kimi zaman sonuçsuz kalmıştır.⁶⁰

⁵⁹ Jukov, 13.

⁶⁰ Aksan, 39.

İKİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET ÇALIŞMALARI VE KADIN

2.1. CİNSİYET ÇALIŞMALARI

“*Cinsiyet*” kavramı biyolojik ve toplumsal olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Kişinin genetik ve anatomik nitelikleri biyolojik; erkek ve kadın arasındaki kültürel, ruhsal ve sosyal farklılıklar ise toplumsal cinsiyetin kapsamı içine girmektedir.⁶¹

Cinsiyet çalışmaları deyince ilk akla gelen erillikten ziyade feminist çalışmalardır. Bu konuda yapılan çalışmalar genellikle “*kadın*” üzerine odaklanmıştır. Cinsiyet kavramını literatüre kazandıran Amerikalı Profesör Robert Stoller’dır. 1968’de kaleme aldığı “*Sex and Gender(Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet)*” adlı çalışmasında “*dişillik*” ve “*erillik*” kavramlarını birbirinden ayrı değerlendirmiştir. Stoller’in ardından bu alanda yapılan diğer önemli çalışma Ann Oakley’e aittir. 1972’de yazmış olduğu “*Sex, Gender and Society(Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum)*” adlı çalışmasında Oakley cinsiyet ve kişilik ilişkileri üzerinde durmuştur.⁶²

Son on yılda yapılan deyim araştırmalarında, cinsiyet faktörüyle birlikte deyimse dil yapısının öğrenimine yönelik kullanılan kavramlar açıkça belirtilmektedir. Dilde cinsiyet faktörü konusu, çağdaş dilbilimde öngörülen büyük gelişimi ve antropolojik dilbilime geçişini içermektedir. Antropolojik dilbilimin insan, insanın zihin yapısı ve zihinsel aktivitesi ile sıkı bir ilişki içinde olduğu düşünülmektedir. Cinsiyet ilişkilerinin incelenmesi, bilişsel ve bilimsel paradigmalara yakından ilgilidir. İnsan, o veya başka bir kültüre özgü eril ve dişil önceliklerini belirleyen kavramsal algıyı oluşturmaktadır.

Kadın-erkek ayrımı dünyada yaşanan ikililiğin bir sonucudur. Ayrımcılık fikri; sıradan, dini, sanatsal ve felsefi olan insan zihninin temelinde yer almaktadır. Bu fikrin örneklerini herşeyde görmek mümkündür: 1. Zaman-sonsuzluk; 2. Değişim-

⁶¹ Aysel Günindi Ersöz, “Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini”, *Gazi Türkiyat*, 6, Bahar 2010, 169.

⁶² Esra Akbalık, “Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, Nisan 2013, 81-82.

değişmezlik; 3. Kontrol-kontrolsüzlük.⁶³ Kadın-erkek ayrımının insan kültürünün temelinde yer aldığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kadın ve erkeğin yaradılış fikrinin ortaya çıkması için insanların dünya algılarını belirleyen şartların oluşması gerekmektedir. Dolayısıyla, psikoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi disiplinlerin entegrasyonu olmadan eksiksiz bir cinsiyet araştırması yapmak mümkün değildir. Toplumda meydana gelen tüm değişiklikler dile de doğrudan yansımaktadır.

19. yüzyılın sonlarında kadın hareketlerinde yaşanan gelişme ve artış dildeki reform çalışmalarını harekete geçirmiştir. Bu da temelinde «*cinsiyet*» kavramının yer aldığı, yeni bir dilbilim alanı olan «*biyolojik cinsiyet*» biliminin temelini oluşturmaktadır. Bu kavram; kişilerin sosyo-psikolojik özelliklerini, cinsiyetle olan ilişkilerini ve diğer insanlarla olan etkileşim süreçlerini ifade etmektedir. Dil, bir yandan kültürel bilgiyi aktarırken, bir yandan da kültürel alışkanlıklar ve kadın ve erkeğe özgü olan basmakalıp değerler aracılığıyla insanların iç dünyasını şekillendirmektedir.

20. yy, toplum kültürüne içinde kadın ve erkek ilişkilerinin de yer aldığı önemli değişiklikler getirmiştir. Toplumdaki değişimlerle orantılı olarak yeni anlamlar kazanan “kadın” sözcüğü kavramsal çalışmalarda güncelliğini korumaktadır.⁶⁴

Cinsiyet faktörü olarak var sayılan dilbilimsel gelenek düşüncesi, doğal ve gramatik açıdan cinsiyetlerin kategorize edilmesi fikrinin başladığı dönemlerde antik dünyada var olan kelime köklerinden hareketle ortaya çıkar. Toplumsal bilinç geleneğinin bir başlangıç olarak “ян-инь” gibi kendi temel kavramlarıyla birlikte eski Çin felsefesinde kabul görmesi görünürde kurallara uygun olmuştur. Temel hareket güçleri olarak, ikililiği sağlam bir birlikteliği ifade eden ve siyah-beyaz, sert-yumuşak, kadın-erkek arasındaki çatışmanın doğada başlamış olduğu iki zıt kuvvet olan “ян-инь” kavramı temelde uç zıtlıkların etkileşim sembollerinin öğretimine dayanmaktadır.

Cinsiyet kimliği uzmanı John Money ve psikanalitik uygulamaları alanında uzman Robert Stoller biyolojik ve sosyokültürel cinsiyet kavramları arasındaki farkı ortaya çıkarmışlardır. J. Money, hermafroditizm⁶⁵ (iki cinslilik) ve transseksüalizm alanlarında yaptığı çalışmalarında genital, erotik ve doğurganlık gibi cinsiyetlerin genel

⁶³ N. D. Arutünova, *Logičeskiy Analiz Yazıka, Kulturnye Kontsepti*, Nauka 1991, 22.

⁶⁴ Vasilyevna, 6.

⁶⁵ Türk Dil Kurumu, Erişim Tarihi: 25.11.2015, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategori=terim&kelimeget=hermafroditizm&hngget=md,

özelliklerinden yararlanmışır. R. Stoller transseksüeller üzerine çalışma yaparken, bir transseksüelin cinsiyetini cerrahi müdahale ile değiştirmenin, onun cinsiyet kimliğini değiştirmekten daha kolay olduğu sonucuna varmışır. Stoller; cinsel kimliğin biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel faktörlere göre koşullanan kadın-erkek unsurlarının tüm özelliklerini içerdiiğini düşünmektedir. Karmaşık düşünce sisteminin kültürel anlamda tanımı yapılmışır. Maskülenlik ve feminenlik kavramlarının tanımı ise tamamen kişiye özel olarak yapılmışır.

Cinsiyet ile ilgili tek bir teorinin bile olmadığını belirtelim. Geçmişte cinsiyet kavramının yalnızca biyolojik ve sosyolojik ayrımı yapılmaktaydı. Biyolojik anlamda, kadın-erkek arasındaki farklar genetik ve hormonal faktörler ve vücut yapısının özellikleri ile açıklanmaktadır. Kadın ve erkeklerin doğal özelliklerinin, onların sosyo-kültürel yaşamlarının temellerini oluşturduğu düşünölmekteydi. Cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyet kavramını tamamlamaktaydı. Toplumsal yapı kavramına göre, cinsel özellikler insanlarla toplumun etkileşim sürecinde şekillenmektedir. Joan Scott; “cinsiyet, fiziksel farklılıkları tanımlayan bir kavramdır” diye tanımlamışır.

Günümüzde cinsiyet kavramı bir takım değişikliklere uğramışır. Bu kavram; kültürel, sosyolojik ve psikolojik açılardan incelenmektedir. Kültürde yer alan “kadın” ve “erkek” kavramları, toplumsal ve tarihi değişikliklere paralel olarak farklı biçim alabildiklerinden dolayı değişkendirler. Cinsiyetin oluşumunda doğanın yüklediği sorumluluklar, toplumsal ve kültürel normlar gibi pek çok faktör bulunmaktadır. Sosyolojik ve kültürel yaklaşımların sentezlenmesi tüm psikolojik özelliklerin, davranış modellerinin, eylem türlerinin ve kadın-erkek meslek gruplarının belirlenmesine olanak sağlar. Dolayısıyla, cinsiyet kavramı; biyolojik cinsiyet, cinsiyet kalıpları, göstergeleri ve cinsel kimlik gibi kavramları içermektedir.⁶⁶

“Cinsiyet” terimi kadın-erkek arasındaki biyolojik farklılıkları açıklamaktadır. Cinsiyet kalıbı, basitleştirilmiş davranış modeli ve kadın ve erkeklerin karakteristik özelliğidir. Aynı zamanda insan yaşamının her alanında yer almaktadır ve değişmezdir. Cinsiyet göstergelerinden kabul edilebilir kadın-erkek davranış ve etkileşim normları olduklarını anlıyoruz. Cinsiyet göstergesi kadın ve erkek muhatabın kimliğinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Cinsel kimlik kadın veya erkek grubuna olan

⁶⁶ Vasilyevna, 13.

aidiyeti ifade etmektedir. Bundan dolayı insanın kendini nasıl sınıflandırdığı çok önemlidir.⁶⁷

Dolayısıyla; cinsiyet, kültürel gelenek eğitimi ile yeniden yakınlaşmayı mümkün kılan sosyal ve dilbilimsel olgu olarak ifade edilebilir. Biyolojik cinsiyet “kadın/erkek”, dilbilimsel cinsiyet ise “maskülenlik/feminenlik” anlamlarına gelmektedir. “Erillik” ve “dişilik” erkek ve kadınların ahlaki ve psikolojik özellikleri ve niteliklerini ifade etmektedir. “Maskülenlik” ve “feminenlik” kavramlarında ise sınıfsal bir durum söz konusudur. Modern bilimlerde maskülenlik ve feminenlik kavramları; bir düşünce ve oluşumu gösteren ve cinsiyet sınıflandırma sistemini ifade eden bilimsel olgulardır. Geleneksel olarak maskülenlik kavramı aktif ve yaratıcı özelliklerle(lider olma çabası, kararlılık, kendine olan güven) özdeşleşmiştir; feminenlik ise pasif ve üretken bir başlangıcı(uyusallık, yumuşaklık, duyarlılık) ve duygusallığı ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu da insan zihninin davranış program rolünü yerine getiren kalıplarla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Aslında günümüzde maskülenlik ve feminenlik kalıplarının belirlenmiş karakteristik özelliklerine göre farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı tüm psikolojik özellikler biyolojik cinsiyete göre farklılık gösterebilir. Kalıpların, etnik kökenlerin kültürel deneyimlerine ait zihinsel ifadeler olduğu bilinmektedir. Bu açıdan cinsiyet çalışmaları için dilin kümülatif fonksiyonlarını öğrenme, diğer bir deyişle hareketlerini araştırmanın yanı sıra cinsiyet kalıplarını tespit etme uzun vadeli bir süreçtir.⁶⁸

İngilizce’den Rusça’ya geçmiş olan “cinsiyet” kavramının tam karşılığı yoktur. Ancak bazı araştırmacılar cinsiyet kavramını şu şekilde açıklamışlardır: cinsiyet; kişisel ve psikolojik unsurların toplamı değildir, “özel ve sosyal bir olgunun” ürünüdür.⁶⁹

Cinsiyet kavramı terminolojik olarak feministlik teorisinin gelişim sürecinde şekillenmiştir. Bilim adamları dilin feminist eleştirisinde ikiye ayrılmaktadırlar. İlk kısmın temsilcileri dilin “eril” olduğunu öne sürmektedirler. Kadın-erkek karşıtlığı toplumda farklı roller üstlenen kadın ve erkeklerin toplumsal hiyerarşik yapısını ifade

⁶⁷ A. A. Denisova, (Ed.), *Slovar Gendernih Terminov*, İnformatsiya XXI Vek, Moskova 2002., 256.

⁶⁸ Vasilyevna, 15.

⁶⁹ K. Uest, D. Zimmerlan, “Sozdaniye Gendera”, Yelena Zdravomislovoy, Anna Temkinoy (Ed.), *Hrestomiya Feministiskih Tekstov. Pervodı*, (ss. 193-219), Dmitriy Bulanin, St. Petersburg 2000., 197.

etmektedir. Simone de Beauvoir dünyaca ünlü “İkinci Cins (1940)” adlı eserinde, kadının kültürdeki yeri ve ona yapılan ayrımcılık konularını ele almıştır.

İkinci kısımda yer alan araştırmacılar, sözlü kadın-erkek davranışlarının öğrenimine dikkatleri çekmektedirler. Oxford Üniversitesi’nden Profesör Suzanne Romaine “o(he/she)” kişilik zamiri için söylemsel zamanı(metinde yer alan sözcük birimlerinin karşılaşma sıklığı), modern İngiliz sesli kayıt örneklerin yapıları arasında devamlı yapılan seçme metodu olarak varsaymaktadır.⁷⁰

Kültürel bir simge olan cinsiyet kavramı, sosyal, kültürel ve simgesel bir yorumu olan insan cinsiyeti ile yakından ilgilidir. Cinsiyet kavramı kültürel ölçekte ele alındığında, feminist teoriler genel olarak aşağıdaki kavramsal olgulara dikkatleri çekmektedir:

- Kültür içerisinde akıl, felsefe, bilim ve sanat gibi alanlara önem veren ve “kadın” a marjinal, ikincil ve önemsiz bir olgu olarak yer ayıran geleneksel eğilimler(ataerkil) yer almaktadır.
- Kültür-doğa, ruh-beden, akıl-duygu gibi kutuplaşma geleneklerinden biri dişillik doğa, cismani ve duygusal olarak yorumlanmaktadır. Geleneksel kültürde “dişillik” cinsiyet ve cinsellikle, “erillik” ise tüm insanlarla, genel kültürle ve vatandaşlıkla alakalıdır.
- Erkek sembolü evrenselken, kadın sembolü değersiz ve marjinaldir.⁷¹

2.2. “KADIN” KAVRAMININ TOPLUMDAKİ KARŞILIĞI

Kadının rolleri toplumun yapısı ile yakından ilgilidir. Ataerkil ve anaerkil toplumlarda kadına yüklenen anlam oldukça farklıdır. Ataerkil toplumlarda erkekler ön plandayken, kadınlar daha çok pasif konumda ve bastırılmış halde bulunmaktadır. Genellikle olumsuz nitelermelerin kaynağı olan kadınların anaerkil toplumdaki yeri ise ataerkil toplumdakinin tam tersidir. Modern Rus toplumuna bakıldığında ataerkil bir toplum yapısının hakim olduğu görülmektedir. Elbette ki bu yapı zamana ayak uydurmuş bir ataerkil sistemdir.

⁷⁰ Vasilyevna, 16.

⁷¹ Gerard Butler, “Feminizm Pod Lyubim Drugim İmenem: İntervyu s Rozi Braydotti”, [Herhangi bir isimle feminizm: Rosi Braidotti ile röportaj], *Gendernyye İsledovaniya*, 2, 1999, 53-55.

Moskovi dönemde kadınlar kamusal alanlardan uzaklaştırılmışlardı. Ancak 18. yüzyılda kadın toplumda oldukça iyi bir konuma sahipti. Kadınlar, o dönemdeki Avrupalı kültür üzerinde ve toplumda öncü konumdalardı. Özellikle kadınların eğitimlerine çok önem verilmekteydi. Soylu Rus kadınları kültür, sanat, edebiyat gibi bir çok alanda erkeklerin önüne geçmişlerdi. Ayrıca salon takınılması gereken tavırlar ve görgü kurallarını şekillendiren de kadındı.⁷²

O dönemlerde okuyucu kitlesini genellikle kadınların oluşturduğu edebiyat alanında kadınların etkisi son derece belirgindir. Eserlerde toplumsal hayatta olduğu gibi kadınlar kültürlü ve eğitilmiş olarak tasvir edilmekteydi.⁷³ Bir sonraki yüzyıla gelindiğinde ise eserlerde yer alan kadın figürü toplum tarafından hoş karşılanmayan ve olumsuz yönleri ile ön plana çıkarılmıştı.

Toplumun gelişimi ile paralel olarak kadının rolleri de zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Ancak genel kanı kadınların toplum içinde her zaman zayıf ve olumsuz yönleri ile kendilerine varlık bulmalarındır.

Bir çocuk dünyaya geldiği andan itibaren “biyolojik” cinsiyetine uygun olarak toplumun ona yüklediği kalıplar çerçevesinde yetiştirilmektedir. Kız çocuklarından iyi bir ev hanımı, eş ve anne olması; erkek çocuklarından ise başarılı, iş gücü sahibi ve ailenin geçimini sağlayabilecek güçte ve yetenekte olması beklenir. Bunların yanı sıra Türk toplumuna baktığımızda; kadının geleneksel rolleri ön plana çıkarılırken, konum olarak özel alana yerleştirilmektedir.

Farklı toplumların kültürleri ele alındığında ise çocuğa ilk öğretilen olgunun cinsiyet ayrımı olduğu göze çarpmaktadır. Öncelikle ona verilen isimle, sonrasında ise giydirilen kıyafetlerden verilen oyuncaklara kadar bu ayrım bilinç altına yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunun ilk adımı ise aile içinde atılmaktadır. Genellikle erkek çocuk babayı, kız çocuk ise anneyi örnek almaktadır. Kadına yüklenen “anne” kimliği ve erkeklerin “geleceğin güvencesi” olarak kabul edilmesi kültürün doğal taşıyıcısı olan deyimlerde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.⁷⁴

⁷² Orlando Figes, *Natasha'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi*, (Çev: F. DERELİ), İnkılap Yayınları, İstanbul 2002, 78.

⁷³ Figes, 79.

⁷⁴ Ersöz, 168-173.

Toplumda her zaman iyi veya kötü, güzel veya çirkin, doğru veya yanlış gibi genel yargılar ön plandadır. Bu ikilemlerin toplumdaki bireyler tarafından benimsenmesi ise kalıp sözlerle mümkündür. Aynı şekilde toplumda kadın ve erkeğe yüklenen misyonlar deyimlere ve atasözlerine de yansımıştır. Kadın unsuru bir çok kültürün deyimlerinde ve atasözlerinde daha çok olumsuz yönleri ön plana çıkarılarak erkeğe göre arka planda bırakılmıştır. Bazı deyimlerde kadın uzak durulması gereken bir varlık ve kötülüklerin kaynağı olarak gösterilmekte; bazılarında ise bir anne olarak çocuğun eğitimindeki etkin rolü ön plana çıkarılmaktadır.⁷⁵

Kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen değer dile olduğu gibi yansımaktadır. Söz konusu ataerkil bir toplum ise erkek ögesi ön plana çıkarılır ve daima iyi ve güzel sıfatlarla nitelendirilir; kadın ise toplumda var olduğu gibi pasif ve olumsuz yönleriyle değerlendirilir. Tam tersi düşünüldüğünde ise kadın ve erkeğin rolleri ve dildeki konumları yer değiştirmektedir. Dolayısıyla her toplumda kadın ve erkeğe verilen roller farklılık göstermektedir. Deyimler ve atasözleri ise bu farklılıklar doğrultusunda şekillenmektedir.

“*Kadın*” kavramı her kültürün temel unsurlarından biridir. “*Güzel cins*” veya “*cins-i latif*” olarak tanımlanan kadın, deyim ve atasözlerinde toplumun ona yüklediği anlamlara göre kendine yer bulmaktadır. Çünkü toplum kadını nereye koyuyorsa veya nerede görmek istiyorsa, bu o toplumun diline de etki etmektedir. Dil ve kültürün ayrılmaz parçaları olan deyim ve atasözleri de toplumun dünya görüşünü yansıttıkları için kadına biçilen rollere bu sözlerde oldukça sık rastlanmaktadır.

Toplumda önemli roller üstlenen ve üstlenmek zorunda bırakılan kadının kavram olarak dilde daha çok olumsuz yönleri ön plana çıkarılmıştır. Kadını aşağılayan ve olumsuz olarak gösterilen deyim ve atasözlerinin oranı olumlu olanlara göre oldukça yüksektir. Örneğin “*baba adam*” sözünden “*iyi yürekli, olgun, hoşgörülü*”⁷⁶ birinden bahsedilirken; “*karı gibi*” deyiminde ise korkak ve beceriksiz biri tasvir edilmektedir.

⁷⁵ Zekerya Batur, “Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-psikolojik Özellikleri”, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/3, Yaz 2011, 579-580.

⁷⁶ Aksoy, 609.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“KADIN” KAVRAMINI İÇEREN RUSÇA’DAKİ DEYİMLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI

3.1. БАБА

Tablo 3.1. Баба

Deyimin Rusçası ve Anlamı	Deyimin Türkçesi ve Anlamı
Базарная баба: Криктивная, вздорная женщина.	Çok bağırان, kavgacı kadın. Türkçe’deki karşılığı: Mahalle karısı
Баба-сквернавка: Характеристика нерешительного, ненадёжного человека.	Kararsız ve güvenilmez kişiler için söylenen söz. Türkçe’deki karşılığı: Kaypak/dönek insan
Баба-яга: Нехорошая, злая или некрасивая женщина.	Kötü, büyücü, çirkin kadın. Türkçe’deki karşılığı: Çirkef kadın
Бой-баба: Бойкая, решительная женщина.	Kurnaz, azimli, iş beceren kadın. Türkçe’deki karşılığı: Eli maşalı kadın
Не знала баба горя, (так) купила (баба) пороса; не было у бабы хлопот (забот), (так) купила (баба) пороса:	Durduk yere belayı çağırмаk. Türkçe’deki karşılığı: Bela aranмаk
У бабы волос долог, да ум короток: Хоть на голове то густо, да в голове то пусто.	Saçı uzun olanın akli kısa olur. Bu deyimde “saçı uzun” söz öbeği ile “kadın” kastedilmektedir. Türkçe’deki karşılığı: Saçı uzun akli kısa

3.2. БАБУШКА

Tablo 3.2. Бабушка

<p>Бабушка ворожит: Счастливым, удачливым, счастье сопутствует, удача сопутствует, фортуна улыбается</p>	<p>Çok şanslı olmak, şans yüzüne gülmek, şansı yaver gitmek Türkçe'deki karşılığı: Kadir gecesi doğmuş, dört ayak üzerine düşmek</p>
<p>Бабушка надвое сказала: Неизвестно, как будет. Подразумевается ожидание предполагаемого события или дела; вероятность или невероятность соответствия какой л. информации действительности.</p>	<p>Yaşayan görür, orası (pek) belli olmaz, zaman gösterecek, henüz ne olacağı belli değil, şöyle de olabilir, böyle de. Türkçe'deki karşılığı: Ne olur ne olmaz</p>
<p>К чёртовой бабушке/матери: Пожелание избавиться от кого-, чего-л. неприятного, надоевшего.</p>	<p>Hoş olmayan, sıkıcı bir şeyden veya istenmeyen bir kişiden kurtulmayı istemek. Türkçe'deki karşılığı: Cehennem dibine</p>
<p>Вот тебе, бабушка, и юрьев день: О внезапных переменах к худшему, несбывшихся надеждах.</p>	<p>Beklenmedik ve sıkıntılı bir durum karşısında kullanılan bir söz. Türkçe'deki karşılığı: Al işte gördün mü!</p>
<p>Бабушкины сказки: Это русский фольклор, обрабатываемый бабушкой для передачи своим внукам и детям вообще.</p>	<p>Büyükannelerin kendi torunlarına ve çocuklarına anlattıkları masallar. Türkçe'deki karşılığı: Kocakarı masalları</p>
<p>Рассказывай/расскажи это своей бабушке: Врешь, расскажи кому-нибудь другому.</p>	<p>Sen bunu büyükannene anlat. Söylenen bir söz karşısında güvensizliği ifade eden bir sözdür. Türkçe'deki karşılığı: Külahıma anlat</p>

3.3. БАРЫШНЯ

Tablo 3.3. Барышня

Кисейная барышня: Жеманная, изнеженная девушка.	Nazlı kız Türkçe'deki karşılığı: Çıtkırıldım (kız)
--	--

3.4. ДЕВА – ДЕВКА – ДЕВИЦА – ДЕВУШКА

Tablo 3.4. Дева – Девка – Девица – Девушка

Девичья память: Беспмятный, забывчивый, дырявая память.	Çabuk unutan, hiçbir şeyi aklında tutamayan, zayıf hafızaya sahip kimseler için kullanılan bir sözdür. Türkçe'deki karşılığı: Balık hafızalı
Засидеться в девках: Долго не выходить замуж.	Uzun süre bekar kalmak. Türkçe'deki karşılığı: Evde kalmak
Остаться в девках: Не выходить замуж.	Hiç evlenmemek. Türkçe'deki karşılığı: Evde kalmak
Старая дева/вековечная невеста: Одинокая, перестарок, засиделась в девках.	Yalnız, yaşı geçmiş, hiç evlenmemiş kadın. Türkçe'deki karşılığı: Kız kurusu
Красная девушка: О слишком робком, застенчивом человеке.	Çok utangaç, sıkılgan kimse. Türkçe'deki karşılığı: İçine kapanık
Сенная девушка: Дворовая девушка, находящаяся в услужении господ.	Bir evde temizlik işlerinde çalışan kız. Türkçe'deki karşılığı: hizmetçi kız
Пресвятая (пречистая) дева: Богоматерь, богородица.	Kutsal bakire, Meryem Ana.

3.5. ДОЧЬ

Tablo 3.5. Дочь

<p>Мамаенькина дочка: Послушная, домашняя, строго или хорошо воспитанная девушка, молодая женщина.</p>	<p>Uysal, görgülü, iyi eğitim almış genç kızlar için kullanılan bir sözdür.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: İyi aile kızı</p>
<p>Дочь Евы: Фемина, женщина.</p>	<p>Kadınlar için kullanılan bir sözdür.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Karı kısmı, kadın milleti</p>
<p>Духовная дочь: Та, кто постоянно исповедуется у своего духовного отца.</p>	<p>Sürekli günah çıkartan, dua eden dindar kadın.</p>
<p>Названная дочь: Приёмная дочь</p>	<p>üvey kız evlat, evlatlık kız.</p>
<p>Собачья дочь: Бранная, оскорбительная характеристика женщины.</p>	<p>Bir kadını aşağılamak için söylenen söz.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Köpeğin kızı</p>

3.6. ЖЕНА – ЖЕНЩИНА

Tablo 3.6. Жена – Женщина

<p>Женские болезни: Гинекологические заболевания, заболевания, связанные с анатомо физиологическими особенностями женского организма.</p>	<p>Kadın hastalıkları.</p>
<p>Женский вопрос: Комплекс специфических проблем, связанных с положением и ролью женщин в обществе и семье.</p>	<p>Kadının toplumda ve aile içinde üstlendiği konumla ilgili sorunlar.</p>
<p>Женская логика: Суждения, основанные не на доводах рассудка, а на чувстве, отличающиеся отсутствием строгой логичности.</p>	<p>Tamamen duygulara odaklı ama mantık çerçevesinde hareket etme. Türkçe'deki karşılığı: Kadın mantığı</p>
<p>Женский пол: Дамское сословие.</p>	<p>Kadınlardan oluşan topluluk. Türkçe'deki karşılığı: Kadın milleti, karı kısmı</p>
<p>Женская рифма: Рифма с ударением на предпоследнем слоге стиха.</p>	<p>Şiirde sondan bir önceki heceye vurgu konularak yapılan kafiye.</p>
<p>Мужняя жена: Замужняя женщина.</p>	<p>Evli kadın</p>
<p>Женщина лёгкого поведения: Женщина, не придерживающаяся строгих норм поведения, легко вступающая в половые связи; ср. проститутки.</p>	<p>Ahlaksız özelliklere sahip, kötü yetiştirilmiş kadın. Türkçe'deki karşılığı: Hafifmeşrep kadın, basit kadın</p>

3.7. МАТЬ

Tablo 3.7. Мать

<p>В чём мать родила: Совершенно голый, нагой; нагишом.</p>	<p>Çırılçıplak, üzerinde hiçbir şeyin olmaması.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Anadan doğma</p>
<p>Мать-героиня: В СССР с 1944 почетное звание матерей, родивших и воспитавших 10 и более детей.</p>	<p>1944 yılından beri Sovyet Rusya'da on ve ondan fazla çocuğu olan kadına verilen değerli bir unvan.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Kahraman ana</p>
<p>Показать кузкину мать: Русское идиоматическое выражение, означающее угрозу.</p>	<p>Tehdit amaçlı söylenen bir deyimdir.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Birine gününü göstermek</p>
<p>Мать честная!: Восклицание, выражающее восторг, избыток чувств: изумления, радости, испуга и т. п. в результате восприятия чего либо неожиданного.</p>	<p>Beklenmeyen bir durum karşısında hayranlık, şaşkınlık, sevinç vb. duyguları ifade etmek için kullanılan bir sözdür.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Aman Yarabbi!, Allah Allah!</p>
<p>Матушки мои!/Матушки светы!: Выражает изумление, радость, испуг и т. п.</p>	<p>Şaşkınlık, sevinç, korku gibi duyguları ifade eden bir deyimdir.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Aman Allah'ım!, aman Yarabbim!</p>
<p>Мать-одиночка: Женщина, мать, которая одна, без мужа воспитывает своего ребёнка или своих детей.</p>	<p>Kocası olmadan çocuğunu veya çocuklarını yetiştiren yalnız kadın anlamına gelir.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Çocuklu dul kadın</p>

Tablo 3.7. (Devamı)

<p>Всосать (всасывать) с молоком матери: Прочно усваивать с самого раннего детства.</p>	<p>Küçüklükten/çocukluktan beri edinmek.</p>
<p>Кающаяся магдалина: О распутной женщине, осознавшей свой порок и испытывающей чувство раскаяния.</p>	<p>Ayıbının farkında olan ve pişmanlık duyan çapkın kadın. Türkçe'deki karşılığı: Ayran gönüllü</p>
<p>Мамочка моя родная: Выражение восторга, изумления, испуга и т. п.</p>	<p>Sevinç, şaşkınlık, korku vb. duyguları ifade eden bir sözdür. Türkçe'deki karşılığı: Anneciğim!</p>
<p>К едрёной матери: Выражение злобы, пренебрежения к кому либо; желания отделаться, избавиться и т. п. от кого либо или чего либо.</p>	<p>Birine karşı duyulan nefret, öfke gibi duyguları ifade eden ve o kişiyi başından atmak için söylenen bir sözdür. Türkçe'deki karşılığı: Cehennem ol git!</p>
<p>В бога мать: Ругательство, выражающее чувство острого недовольства, обиды, раздражения, злобы, ожесточения.</p>	<p>Kaba ve küfür anlamında kullanılan bir deyimdir. Memnuniyetsizlik, kırgınlık ve sinirlilik halinde kullanılan bir deyimdir.</p>
<p>Мать пресвятая!: Восклицание, выражающее изумление, страх, испуг.</p>	<p>Bir olay karşısında korku duygusunu şaşkınlıkla ifade eden bir deyimdir. Türkçe'deki karşılığı: Anneciğim!</p>

Tablo 3.7. (Devamı)

<p>Едрёна мать: Вид незлобной брани, выражающей недовольство, призыв к какому либо действию; иногда чувство расположения к кому либо, удовлетворение и восторг.</p>	<p>Bir olay karşısında genellikle memnuniyetsizlik, nadiren de olsa memnuniyeti ifade eden bir deyimdir. Bazen de bir kimseye karşı duyulan ilgiyi, memnuniyeti ve zevki ifade etmek için kullanılır.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Vay canına!, vay anasını!</p>
<p>Мать родная!: Восклицание, выражающее изумление, восторг, неожиданность.</p>	<p>Aniden gerçekleşen bir olay karşısında hayret ve sevinç gibi duyguları ifade eder.</p>
<p>Чти отца твоего и мать твою: Эта тема — почитание родителей своих — встречается в Ветхом Завете повсеместно.</p>	<p>Eski Ahit(İncil'in ilk kısmını oluşturan bölüm)'in her yerinde karşılaşılan ve anne-babaya duyulan saygıyı ifade eden bir temadır.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Annene ve babana saygı duy.</p>
<p>Впитать с молоком матери (что-л.): Усваивать, воспринимать с ранних лет какие либо мысли, сведения, правила, нормы поведения и т. п.</p>	<p>Çok erken yaşlardan itibaren öğrenilen doğruları, hayata bakış açısını, ahlak kurallarını ve buna benzer daha bir çok şeyi ifade etmek için kullanılır.</p> <p>Türkçe'deki karşılığı: Sütle giren huy, canla çıkar.(atasözü)⁷⁷</p>

⁷⁷ Rusça'da deyim olarak kullanılmaktadır, ancak Türkçe'de bu deyime karşılık gelen ifade atasözü kategorisine girmektedir.

3.8. СЕСТРА

Tablo 3.8. Сестра

Двоюродная сестра: Сестришна, сестрейка, кузина.	Amca kızı, kuzen.
Молочная сестра: 1. Любовница 2. Дочь кормилицы	1. Metres 2. Sütkardeş
Сестра милосердия: В дореволюционной России: медицинская сестра.	Devrim öncesi Rusyası'nda hemşirelere verilen isimdir.
Сестра-хозяйка: Тот, кто заведует хозяйством, бельем и т.п. в лечебном учреждении, доме отдыха, санатории.	Hastane, sanatoryum gibi kurumları yöneten kadın için söylenen sözdür.
Сестра во христе: Христианка.	Hıristiyan kadın

3.9. РАБОТНИЦА – ХОЗЯЙКА – ДАМА – СПУТНИЦА – ТЁТЯ – НЕВЕСТА

Tablo 3.9. Работница – Хозяйка – Дама – Спутница – Тётя – Невеста

<p>Домашняя работница: Работница, оказывающая по найму помощь в ведении домашнего хозяйства.</p>	<p>Ev sahibine yardım eden kadın çalışan. Türkçe'nin karşılığı: Hizmetçi/Yardımcı kadın</p>
<p>Классная дама: Воспитательница в женских гимназиях и прогимназиях Российской империи.</p>	<p>Rus İmparatorluğu döneminde kadınlara spor alanında yardımcı olan veya eğiten kadın.</p>
<p>Спутница жизни: Супруга, супружница, половина, жена, женушка, жинка, подруга жизни</p>	<p>Karı, eş. Türkçe'deki karşılığı: Hayat arkadaşı (bayan)</p>
<p>Здрасьте, я ваша тётя: Чаше всего выражение употребляется с сарказмом при ответе на чьи то слова, действия, подразумевая ну вот ещё!, я не согласен с тем, что предлагается!</p>	<p>Beklenmedik anda yapılan eyleme karşı aynı fikirde olmadığını göstermek için ima yolu ile kullanılan bir ifadedir. Türkçe'deki karşılığı: Yok devenin nalı!</p>
<p>Христова невеста: На народном языке девушка, не вышедшая замуж.</p>	<p>Halk dilinde hiç evlenmemiş kadına verilen isimdir. Türkçe'deki karşılığı: Rahibe</p>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“KADIN” KAVRAMINI İÇEREN RUSÇA’DAKİ DEYİMLER VE TÜRKÇE
KARŞILIKLARI

4.1. БАБА – ЖЕНЩИНА

Tablo 4.1. Баба – Женщина

<i>Волос глуп - везде растет.</i>	Aptal saç her yerde uzar.
<i>Женские умы - что татарские сумы (переметны).</i>	Kadın akli Tatar kesesi.
<i>Баба, что глиняный горшок: вынь из печи, он пуще шипит.</i>	Kadın çömlektir, fırından çıkarınca daha çok homurdanır.
<i>Собака умней бабы: на хозяина не лает (о брани).</i>	Akıllı kadının köpeği sahibine havlamaz.
<i>Добрая кума живет и без ума.</i>	İyi bir vaftiz anne akli olmadan da yaşar.
<i>Бабы хоромы недолго живут (стоят).</i>	Kadınların konakları uzun ömürlü olmaz.
<i>Бабы города недолго стоят (а без баб города не стоят).</i>	Kadınların şehri uzun süre ayakta durmaz (ama kadın olmadan da şehir olmaz).
<i>Бабий кадык не заткнешь ни пирогом, ни рукавицей.</i>	Kadının elmasını ne börekle ne de eldivenle durdurabilirsin.
<i>Вольна баба в языке, а черт в бабьем кадыке.</i>	Kadın dilde özgürdür, şeytan ise kadının elmasında.
<i>Бабе кровь проливать не годится (от обычая, что бабы не колют птиц).</i>	Kadın kan dökmeyi değersiz bulur/kadın için kan dökmek anlamsızdır (kadınlar kuşları vurmazlar).

Tablo 4.1. (Devamı)

<i>Баба бредит, да черт ей верит.</i>	Kadın sayıklar, şeytan da ona inanır.
<i>Бабья вранья и на свинье не объедешь.</i>	Kadının yalanlarını domuzun üstünde dolaştırırsın/dolandırırsın.
<i>Мужик тянет в одну сторону, баба в другую.</i>	Erkek bir tarafa dayanır, kadın diğer tarafa.
<i>В чем деду стыд, в том бабе смех.</i>	Büyükbabayı utandıran, büyükanneyi güldürür.
<i>На женский нрав не угодишь (не утратишь).</i>	Kadınları memnun edemezsin (gönlünü alamazsın).
<i>На женский норов нет угадчика.</i>	Kadının huysuzluğunu anlamak imkansızdır.
<i>Еще тот и не родился, кто бы бабий норов узнал.</i>	Henüz doğmamış biri bile kadının huysuzluğunu bilir.
<i>На женские прихоти (причуды) на напасешься:</i>	Kadının kaprislerine yetişemezsin.
<i>Женских прихотей не перечесть.</i>	Kadın kaprislerini hesap edemezsin/sayamazsın.
<i>Пусти бабу в рай: она и корову за собой ведет.</i>	Kadını cennete koysan, ineğini de yanında getirir.
<i>Не купи у попа лошади, не бери и удовы дочери.</i>	Papazdan at, dul kadından kız alma.
<i>Девичьи (женские) думы изменчивы.</i>	Kızların (kadınların) fikirleri/düşünceleri değişkendir.

Tablo 4.1. (Devamı)

<i>Пока баба с печи летит, семьдесят семь дум передумает.</i>	Kadın fırından uçup gidene kadar aklından altmış yedi düşünceyi geçirir. (Herşeyi göz önünde bulundurarak bir kaç karar arasında hızlı bir şekilde sadece bir şeye karar vermek anlamına gelmektedir.)
<i>Женские немощи (болести) догадки лечат.</i>	Kadın hastalıklarını erken teşhis tedavi eder.
<i>Псовая болезнь до поля, женская до постели.</i>	Köpeğin hastalığı tarlaya, kadınınki yatağa kadar.
<i>Женский обычай - слезами беде помогать.</i>	Belaya gözyaşlarıyla yardım etmek kadının adetidir/huyudur.
<i>Баба слезами беде помогает.</i>	Kadın gözyaşlarıyla belaya yardım eder.
<i>Без плачу у бабы дело не спорится.</i>	Kadın ağlamadan iş bozulmaz.
<i>У баб да у пьяных слезы дешевы.</i>	Kadınların ve sarhoşların gözyaşları ucuzdur.
<i>Бабы слезы чем больше унимать, тем хуже.</i>	Kadının gözyaşlarını ne kadar çok dindirirsen, o kadar kötü olur.
<i>Курица не птица, а баба не человек.</i>	Tavuk kuş değildir, kadın da insan.
<i>Курице не быть петухом, а бабе мужиком.</i>	Tavuktan horoz, kadından erkek olmaz.
<i>Курица гогочет, а петух молчит.</i>	Tavuk kahkaha atar, horoz ise susar. (Bu atasözünde “tavuk” sözcüğü ile “kadın”, “horoz” sözcüğü ile de “erkek” kastedilmektedir.)

Tablo 4.1. (Devamı)

<i>Кобыла не лошадь, баба не человек.</i>	Kısrak at değil, kadın da insan değil.
<i>Я думал, идут двое, а мужик с бабой.</i>	İki kişinin geçtiğini düşünmüştüm, ama bir kadın ile bir erkekmiş.
<i>Баба, что мешок: что положишь, то и несет.</i>	Kadın bir yere koyacağın ve yanında taşıyacağın bir çantadır.
<i>Баба, что горшок: что ни влей - все кипит.</i>	Kadın, içine ne dökersen herşeyin kaynacağı bir çömlektir.
<i>Борода кажет мужа, а жену – мужа:</i>	Erkeği gösteren sakal, kadını gösteren ise yoktur.
<i>От нашего ребра нам не ждать добра.</i>	Biz kaburgamızdan iyilik beklemeyiz. (Burada “ <i>kaburga</i> ” sözcüğü ile anlatılmak istenen “ <i>kadın</i> ”dır.)
<i>Кто бабе (свахе) поверит, трех дней не проживет.</i>	Kadına kim inanırsa üç gün yaşamaz.
<i>Мужик да собака всегда на дворе, а баба да кошка завсегда в избе.</i>	Erkek, köpek gibi her zaman avluda, kadın ise kedi gibi her zaman izbede durur.
<i>Наша сестра из вашего брата (говорит крестьянка барину).</i>	Bizim kız kardeşimiz sizin erkek kardeşinizden (köylü kadın ağaya söylüyor).
<i>Бабы сборы - гусиный век.</i>	Kadın topluluğu kaz çağıdır.
<i>Баба - не кваиня: встала да и пошла.</i>	Kadın hamur teknesi değildir, kalkar ve gider.
<i>Где две бабы, там суём (сейм, сходка), а где три, там содом.</i>	İki kadının olduğu yerde toplantı vardır, üç kadının olduğu yerde ise curcuna vardır.

Tablo 4.1. (Devamı)

<i>Где баба, там рынок; где две, там базар.</i>	Bir kadının olduğu yer pazar yeridir, iki kadının olduğu yer ise kadınlar hamamıdır/curcuna yeridir.
<i>Гусь да баба - торг; два гуся, две бабы – ярмарка.</i>	Bir kaz ve bir kadının olduğu yer pazar yeri; iki kaz ve iki kadının olduğu yer ise panayır yeridir.
<i>Три бабы - базар, а семь – ярмарка.</i>	Üç kadın varsa orası pazar yeri, yedi kadın varsa orası panayır yeridir.
<i>У бабы семь пятниц на неделе.</i>	Bir hafta içinde bir kadının yedi cuması/cuma günü vardır.
<i>У бабы семьдесят две увертки в день.</i>	Bir kadının günde altmış iki bahanesi vardır.
<i>За бабой покидай последнее слово.</i>	Son sözü kadın için bırak.
<i>Стели бабе вдоль, она меряет поперек.</i>	Kadına uzunlamasına ser, o enine ölçer.
<i>Волос долог, да ум короткий.</i>	Saçı uzun, akli kısa.
<i>Волос долог, а язык длинней (у бабы).</i>	Kadının saçı uzun, dili daha uzun.
<i>Лучше раздражить собаку, нежели бабу.</i>	Köpeği kızdırmak kadını kızdırmaktan daha iyidir.
<i>Женское сердце, что котел кипит.</i>	Kadının kalbi tıpkı bir kazan gibi kaynar.
<i>Женское сердце - что ржа в железе. Баба - что жаба.</i>	Kadının kalbi demirdeki pas gibidir. Kadın ise kara kurbağasıdır.
<i>Женский обычай - что вперед забежать.</i>	Önden koşmak kadının adetidir.

Tablo 4.1. (Devamı)

<i>Женское слово, что клей, пристаёт.</i>	Kadın sözü yapıştıracı gibi yapışır kalır.
<i>Женское свойство (норов) и на свинье не объедешь.</i>	Domuzun üzerinde dolaşma, bu kadının huyudur.
<i>Где сатана не сможет, туда бабу пошлет.</i>	Şeytanın başarılı olamadığı yere kadını gönderirler.

4.2. ДЕВИЧЬИ ГАДАНЬЯ

Tablo 4.2. Девичьи Гаданья

<i>Кладут ночью руку в овинное окно, и если никто не тронет, в девках сидеть; голой рукой погладит, за бедным быть; мохнатою - за богатым.</i>	Geceleyin kızlar ellerini ahırın camına koyarlar, eğer kimse dokunmazsa o kız evde kalır, çıplak elli biri kızın elini okşarsa kız fakir, kıllı bir el okşarsa kız zengin olur.
<i>Девки слушают под окнами и по разговору заключают о замужестве и о судьбе своей.</i>	Kızlar pencerelerin altında bir şeyler dinlerler ve konuşmaları genellikle evlilik ve kendi kaderleri ile üzerinedir.
<i>Первый кусок от ужина кладет девка под подушку, приглашая суженого, и он является во сне.</i>	Akşam yemeğinde kız nişanlısını çağırıp ilk lokmayı minderin altına koyar, nişanlısı ise uykudadır.
<i>Завязывают лошади глаза, девка садится на нее: если пойдет за ворота, быть замужем.</i>	Atın gözleri bağlanır, kız onun üstüne oturur ve eğer at kapıdan geçerse kız evlenir.

4.3. ЖЕНИХ – НЕВЕСТА

Tablo 4.3. Жених – Невеста

<i>Жена моя полсела для меня.</i>	Benim için karım köyün yarısıdır.
<i>Иссушила молодца чужая девичья краса.</i>	Başkasının kızının güzelliği genç çocuğu eridi bitirdi.
<i>Бабы каются, а девки замуж собираются.</i>	Kadınlar evlenmekten pişman, kızlar evlenmek için can atıyor.
<i>Не купи лошадь ямскую, не бери девку пронскую (из Пронска).</i>	Yamski'den at, Pronsk'tan kız alma.
<i>Девкой меньше, так бабой больше.</i>	Kız ne kadar az ise, kadın o kadar çoktur.
<i>У невесты женихов сто один, а достанется один.</i>	Bir gelinin 101 damadı vardır, ama bir tanesi onu alır. (Bir kız 100 kişi ister 1 kişi alır.)
<i>Его невесты на том свете козлов пасут.</i>	Damadın gelinleri o dünyada keçi otlatırlar/keçi çobanlığı yaparlar.
<i>Всякая невеста для своего жениха родится:</i>	Her gelin kendi damadı için doğar.
<i>Невеста родится, жених на коня (на конь) садится:</i>	Gelin doğar, damat ata biner.
<i>Дочку замуж выдать - не пирог испечь.</i>	Kız evlendirmek börek pişirmeğe benzemez.
<i>Дочку сватать - за матушкой волочиться.</i>	Kız istemek annesinin peşinden koşmaktır.
<i>Жену выбирай не глазами, а ушами (по доброй славе).</i>	Kadını gözlerinle değil, kulaklarınla seç.

<i>Красную жену не в стенку врезать.</i>	Güzel kadın duvara asılmaz.
<i>Выбирай корову по рогам, а девку по родам (по родителям).</i>	İneği boynuzuna göre, kızı ailesine/soyuna göre seç.
<i>Бери жену с воли, а казака (работника) с Дону: проживешь без урону.</i>	Karını/eşini severek/isteyerek, Kazak (işçi)'ı Don Nehri'nden al; zarar etmeden yaşar gidersin.
<i>Жена не лапоть: с ноги не сбросишь.</i>	Kadın ayakkabı değildir, ayağından çıkaramazsın.
<i>Жена не гусли: поиграв, на стенку не повесишь.</i>	Kadın gusli ⁷⁸ değildir, onu çalıp duvara asamazsın.
<i>Жаль девки, потеряли (сгубили) парня.</i>	Yazık o kızlara, oğlanları kaybettiler (kırıp geçirdiler).
<i>Не заламывай рябинку не вызревшу; не сватай (не бери) девку не вызнавши.</i>	Olgunlaşmamış üvez ağacını kesme; cahil/hiç bir şey bilmeyen kız da alma.
<i>У цыгана не купи лошади, у попа не бери дочери.</i>	Çingeneden at, papazdan kız alma.
<i>Для щей люди женятся, а от добрых жен постригаются.</i>	İnsanlar lahana çorbası için evlenir, iyi kadınlar ise rahibe olur.
<i>Не та счастлива, которая у отца, а та счастлива, которая у мужа.</i>	Baba evinde mutlu olmayan kadın, koca evinde/kocanın yanında mutlu olur.
<i>Мать (Батюшка) покров, покрой мать сыру землю и меня молодую!</i>	Anne (veya baba) bir örtü gibidir, dünyayı peynire serer, beni de gençliğine.
<i>Наши девки испужались, все замуж побросались.</i>	Kızlarımızın hepsi korktuklarından dolayı evlenmekten vazgeçtiler.

⁷⁸ Kanuna benzer bir saz.

<i>Девки говорят: нам своя воля гулять; молодки говорят: нам мужья не велят.</i>	Kızlar bizim canımız gezmek istiyor derler; genç kadınlar ise biz emir vermeyen adamlar istiyoruz derler.
<i>Подруги косу плетут на часок, а сваха на век.</i>	Kız arkadaşlar saçını bir saatte örerler, dünürücü ise bir asırda örer.
<i>Невеста без места, жених без ума (без уса).</i>	Gelinin yeri yok, damadın akli yok.
<i>Денежки на стол, и девушку за стол (о кладке, плате жениха).</i>	Para masanın üstünde, kız ise masanın arkasında.
<i>Будь жена хоть коза, лишь бы золотые рога.</i>	Kadının altından boynuzları varsa isterse keçi olsun. (“Kadın zenginse dış görünüşünün hiç bir önemi yok” anlamında kullanılmaktadır.)

4.4. ДЕТИ – РОДИНЫ

Tablo 4.4. Дети – Родины

<i>Бабенка не без ребенка. Не по-холосту живем: бог велел.</i>	Kadın çocuksuz olmaz. Allah bekar olarak yaşamamamızı emrediyor.
<i>Бабка походит - всему делу пособит.</i>	Büyükanne gelir ve her işe el atar.
<i>Бог с милостию, а бабка с руками.</i>	Allah'ın merhameti, büyükannenin ise kolları var.
<i>Жена родит - муж песок боронит (от обычая).</i>	Kadın doğurur, erkek ise tarlayı sürer.

Tablo 4.4. (Devamı)

<i>Если первые три месяца беременности легки - родится мальчик, тяжелы – девочка.</i>	Hamileliğin ilk üç ayı eğer çocuk erkek olacaksa kolay, kız olacaksa ağır geçer.
<i>Мать левой ногой вперед выступает - мальчик родится, правой - девочка.</i>	Anne sol ayağıyla öne çıkarsa çocuk erkek olur, sağ ayağıyla çıkarsa kız olur.
<i>Когда меня мать рожала, как три года дрожала (похвальба).</i>	Annem beni doğurduğunda üç yıl titremişti (övünme).
<i>Детки постели - отца, мать до веку доспели.</i>	Çocuklar büyür, ama bir anne bir babayı bir asır büyütür.
<i>Что мать в голову вобьет, того и отец не выбьет.</i>	Annenin aklına koyduğunu baba aklından çıkarmaz.
<i>Мать пазуху прорвала, деткам прячучи, а детки пазухи (или: две) прорвали - от матки прячучи.</i>	Anne bağırını açıp çocuklarına saklar, çocuklar ise bağırlarını açarlar ve annelerinden gizlerler.
<i>Не оставляй отца и матери на старости лет, и бог тебя не оставит.</i>	Anne ve babanı yaşlılıklarında terketme, Allah da seni terketmez.
<i>Матернее сердце в детках, а детское в камне.</i>	Anne yüreği çocuklarıyla, çocuk kalbi ise taşandır.
<i>Матка по дочке плачет, а дочка по доске скачет.</i>	Anne kızına ağlar, kız ise tahtanın üzerinde zıplar/yuvarlanır.
<i>Детки хороши - отцу, матери венец, худы - отцу, матери конец.</i>	Çocuklarının iyiliği anne-babanın serveti, kötülüğü ise onların sonu olur.

Tablo 4.4. (Devamı)

<i>Мать деткам - да вижу их редко: сидят в разных клетках.</i>	Bir anne nadir de olsa çocuklarının farklı kafeslerde oturduklarını görür.
<i>Мать праведна - ограда каменна.</i>	Bir anne taş duvar gibi adildir.
<i>Мать плачет (по детищу) не над горсточкой, а над пригоршней.</i>	Bir anne çocukları için az ağlamaz, bir avuç ağlar.
<i>Молода жена плачет до росы утренней, сестрица до золота кольца, мать до веку.</i>	Genç bir anne sabah çiyi düşene kadar, kız kardeş altın yüzüğü bulana kadar, bir anne ise bir asır ağlar.
<i>Материнская молитва со дна моря вынимает (достает).</i>	Annenin duası denizin dibinden çıkar.

4.5. ЛЮБОВЬ – НЕЛЮБОВЬ

Tablo 4.5. Любовь – Нелюбовь

<i>Хорошая невеста - худая жена. Девка не жена: порода не одна.</i>	İyi bir gelin zayıf kadındır. Kız kadın değildir, kaya da tek başına olmaz.
<i>О девке худа не молви. Про девку не молви.</i>	Kızlarla ilgili kötü konuşma. Kızlarla ilgili konuşma.
<i>Испортила девка паренька. Навела девка сухоту.</i>	Kız delikanlıyı bozar, kuru havayı ise düzeltir.
<i>Девка парня извела, под свой норов подвела.</i>	Kız delikanlıyı yiyip bitirir, dik başlılığı ise onu kötü duruma düşürür.
<i>В девках засиделась, так на том свете козлов паси.</i>	Bu dünyada evde kaldığında, diğer dünyada keçileri otlatırsın.

Tablo 4.5. (Devamı)

<i>Сорок лет - бабий (женский) век. Девке век обыденный (сутки).</i>	Kadının ömrü kırk yıldır, Kızın ömrü ise bir gündür.
<i>Девичьи сны, да бабьи сказки. Орехи - девичьи потехи.</i>	Kadınların masalları kızların rüyasıdır. Kızların eğlencesi ise fındıktır.
<i>Девичья коса - на всю Москву (на все село) краса.</i>	Kızların saç örgüsü tüm Moskova'nın güzelliğidir
<i>Девичья краса до возрасту, молодичья до веку.</i>	Kızın güzelliği büyüyene kadar, erkeğinki bir ömür.
<i>Девка пляшет, сама себя красит.</i>	Kız dansıyla kendini güzelleştirir.
<i>Красная девка в хороводе, что маков цвет в огороде.</i>	Güzel kız halka oyununda, gelincik çiçeği sebze bahçesinde.
<i>Девку веретено одевает. Девка прядет, а бог ей нитку дает.</i>	İğ ⁷⁹ kızı giyer. Kız ipi eğirir, Allah da ona ip verir.
<i>Девушка не травка, не вырастет без славки.</i>	Kız çimen değildir, ötleğen kuşu olmadan büyüyemez.
<i>Смиренье - девичье ожерелье. Девичье терпенье - жемчужно ожерелье.</i>	Alışgönüllülük kızın kolyesidir. Kızın sabrı ise inci bir kolyedir.
<i>Сиди, девица, за тремя порогами. Орехи - девичьи потехи.</i>	Kız üç eşikte oturur. Kızların eğlencesi ise fındıktır.
<i>Держи девку в кувшине, а выглянет, так пестом.</i>	Kızı testiye koy, havan gibi görünecektir.
<i>Хорошо гостит девка, а и того лучше дома сидит.</i>	Kız iyi misafir olur, bundan dolayı da evde daha iyi oturur.
<i>Всяк бы про девку слышал (ведал), да не всяк бы ее видел.</i>	Herkes kızlarla ilgili bir şeyler duysaydı, hiçkimse onları görmezdi.

⁷⁹ Pamuk, yün vb.nden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan, ağaçtan yapılmış araç, eğirmen, kirmen.

Tablo 4.1. (Devamı)

<i>Держи деньги в темноте, а девуку в тесноте.</i>	Parayı karanlıkta, kızını darlıkta sakla.
<i>Чего девушка не знает, то ее и красит.</i>	Kızın bilmediği şey onu güzelleştirir.
<i>Девка ничего не знает, а все понимает.</i>	Bir kız hiç bir şey bilmez, ama herşeyi anlar.
<i>Девушка в терему, что яблочко в раю.</i>	Şatodaki kız cennetteki elma gibidir./şatodaki kız cennet elmasıdır.
<i>Скрасит девуку венец да молодец.</i>	Bir kızını güzelleştiren taç bir babayiğittir.
<i>Тогда девушка родится, когда ей замуж годится</i>	Kız ne zaman doğarsa, o zaman evlenme yaşı gelmiştir.
<i>Девичий стыд до порога: переступила, так и забыла.</i>	Kızın utancı eşiğe kadardır; eşikten geçince unuttur.
<i>Жених на двор, а пальцы на стол.</i>	Kadınlar avluda, kasnaklar masada.
<i>У парня догадка, у девушки смысл.</i>	Erkeklerin tahminleri/sezgileri, kızların ise fikirleri vardır.
<i>Нехваленая девушка дороже хваленой.</i>	Takdir edilmeyen bir kız takdir edilenden daha değerlidir.
<i>У доброй девушки ни ушей, ни глаз.</i>	İyi kızların ne kulağı ne de gözleri vardır.
<i>Девка - немка: говорить не умеет, а все понимает.</i>	Kız Almandır: konuşmayı beceremez, ama herşeyi anlar.

4.6. МАТЬ

Tablo 4.6. Мать

<i>Повторение — мать учения.</i>	Tekrar, öğrenmenin anasıdır.
----------------------------------	------------------------------

4.7. МУЖ – ЖЕНА

Tablo 4.7. Муж – Жена

<i>Хорошая жена метла, и худая метла (та в дом, эта из дому метет).</i>	İyi bir kadın kötü bir çalı süpürgesidir.
<i>Три друга: отец, да мать, да верная жена.</i>	Anne, baba ve sadık bir eş (kadın) üç arkadaştır.
<i>Жена, что лебедь-птица, вывела детей станицу (вереницу).</i>	Kadın çocuklarını köyüne götüren bir kuğudur.
<i>Умная жена, как нищему сума (все сбережет).</i>	Akıllı kadın dilencinin çantası gibidir (herşeyi saklar).
<i>От плохой жены состареешься, от хорошей помолодеешь.</i>	Kötü kadınla yaşlanırsın, iyi kadınla gençleşirsin.
<i>Добрую жену взять - ни скуки, ни горя не знать.</i>	İyi kadın alırsan, ne sıkıntı ne üzüntü bilirsин.
<i>С доброй женой горе - полгоря, а радость вдвойне.</i>	İyi bir kadınla üzüntü yarıya iner, sevinç ise ikiye katlanır.
<i>Хорошая жена - юрт (т. е. дом).</i>	İyi bir kadın çadır gibidir (ev).
<i>Подумаю с подушкой, а после спрошусь с женушкой.</i>	Yastıkla düşünüyorum, ama sonra kadınla soruyorum.

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Муж молоти пшеницу, а жена пеки паляницы (т. е. хлеб).</i>	Erkek buğday döver, kadın ise ekmek pişirir.
<i>Мужа чтут за разум, жену по уму (т. е. за доброе поведение).</i>	Erkeğe akli için, kadına ise zekası için saygı duyulur.
<i>Баба да кошка в избе, мужик да собака на дворе.</i>	Kadın bir izbedeki kedi, erkek ise avludaki köpek gibidir.
<i>Учи жену без детей, а детей без людей!</i>	Çocukları olmadan kadını, insanlar olmadan da çocukları öğren.
<i>Бей жену к обеду, а к ужину опять (без боя за стол не сядь).</i>	Kadını öğlen yemeğinden önce döv, akşam yemeğinden önce yine döv (kavgasız masaya oturma).
<i>Кто вина не пьет, пьян не живет; кто жены не бьет - мил не живет.</i>	Şarap içmeyen yaşamaz; kadınları dövmeyen de yaşamaz.
<i>Чем больше жену бьешь, тем щи вкуснее (тем наварней щи).</i>	Kadını ne kadar çok döversen, lahana çorbası (yağlı) o kadar lezzetli olur.
<i>На злой жене одна только печь не побывает.</i>	Kötü bir kadını tek bir ocak ziyaret etmez.
<i>Как так? Муж дьяк, а жена - попадья.</i>	Nasıl yani? Erkek katip, kadın ise papaz.
<i>Не то смешно - жена мужа бьет; а то смешно, что муж плачет.</i>	Kadının erkeği dövmesi komik değil, asıl komik olan erkeğin ağlamasıdır.
<i>У нее муж по ниточке ходит (т. е. она им помыкает).</i>	Erkek kadının ipliğinin üzerinde gider (kadın kocasını parmağında oynatır).

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Он попался на кукан (т. е. в руки жены).</i>	Erkek kadının eline düştü.
<i>Жена верховодит, так муж по соседям бродит.</i>	Kadın elebaşılık yapar, erkek ise etrafta gezinir.
<i>Жены стыдятся - детей не видать.</i>	Kadınları utandıran şeyi çocukları görmez.
<i>Жена шаловлива, так мужа бей!</i>	Yaramaz/çapkın bir kadını kocasını dövsün!
<i>Не сказывает батька матке, сколько в кубышке денег, да матка знает.</i>	Bir baba anneye cüzdanında (küpünde) ne kadar para olduğunu söylemez, ama anne onu bilir zaten.
<i>Жена льстит - лихо мыслит (лихое норовит).</i>	Kadın pohpohlar, çok fazla düşünür (çok çabalar).
<i>Жена ублажает - лихое замышляет.</i>	Kadın düşünüp taşınıp gönül alır.
<i>Не всякую жена мужу правду сказывает.</i>	Kadın kocasına her doğruyu söylemez/anlatmaz.
<i>И дура-жена мужу правды не скажет.</i>	Aptal kadın kocasına doğruları söylemez.
<i>И муж не знает, где жена гуляет.</i>	Erkek karısının nerelerde gezdiğini bilmez.
<i>Одному с женою радость, другому горе.</i>	Karıyla birlikte olan mutlu, diğerleri üzgündür.
<i>Жена не сапог (не лапоть), с ноги не скинешь.</i>	Kadın ayağından çıkarmadığın çizme değildir.

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Жена не рукавица, с руки не сбросишь (за пояс не заткнешь).</i>	Kadın elinden çıkarmadığın eldiven değildir (ona taş çıkaramazsın/onu cebinden çıkaramazsın).
<i>Жена не седло: со спины не сымешь.</i>	Kadın sırtından atacağın bir eyer/semer değildir.
<i>Муж задурит, половина двора горит; а жена задурит, и весь сгорит.</i>	Erkek inat ederse avlunun yarısını; kadın inat ederse tüm avluyu yakar.
<i>Не столько муж мешком, сколько жена горшком (сберегает, приносит в дом).</i>	Erkek çantasını ne kadar doldurursa, kadın da kabı o kadar doldurur.
<i>Муж возом не навозит, что жена горшком наносит.</i>	Kadının bir kapla taşıdığını erkek arabayla taşımaz.
<i>Хорошая (пригожая) жена - лишняя сухота.</i>	İyi (hoş) bir kadın çok acı çeken kadındır.
<i>Жена красавица - безочному (слепому) радость.</i>	Güzel kadın gözü görmeyen (kör) için mutluluktur.
<i>Глупому мужу красная жена дороже красного яйца.</i>	Aptal bir adam için becerikli bir kadın kırmızı yumurtadan daha değerlidir.
<i>Чужая жена - лебедушка, а своя - полынь горькая.</i>	Başkasının karısı kazayağıdır, kendininki ise acı bir pelin otudur.
<i>Мужнин грех за порогом остается, а жена все домой несет.</i>	Erkeğin günahı eşiğin arkasında kalır, kadınıninki ise olduğu gibi eve taşınır.
<i>На чужих жен не заглядывайся, а за своею пригляди!</i>	Başkasının karısına hayranlıkla bakma, ama kendi karına dikkatli bak!

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>У мужа толсто (в кармане), и у жены широко (в угощении, хозяйстве).</i>	Erkeğin cebi ne kadar şişkinse, karısı da o kadar rahat olur (eğlence ve ev işlerinde).
<i>У мужа полтина, и у жены половина.</i>	Erkeğin elli kapağı varsa, yarısı karısındır.
<i>Жениным богатством века не проживешь.</i>	Kadının zenginliğiyle bir ömür geçmez.
<i>Спора женина полушка - за мужниной краюшкой.</i>	Kadının tartışması beş para etmez, erkeğinki ise bir lokma ekmek gibidir.
<i>Красна пава пером, а жена нравом.</i>	Kırmızı tavus kuş tüyü ile, kadın ahlakı ile.
<i>Доброю женою и муж честен.</i>	İyi kalpli bir eşe sahip olan adam dürüst olur.
<i>К мужу пришла, так свое нашла.</i>	Kocaya varan kadın kendini bulur.
<i>Бил жену денечек, сам плакал годочек.</i>	Karısını parayla döven adam yıllarca ağlar.
<i>У мужа (перед мужем) жена всегда виновата.</i>	Kocasının gözünde karısı her zaman suçludur.
<i>Муж комельком (т. е. палкой), жена язычком.</i>	Eli sopalı adamın karısı dilli olur.
<i>Муж клином, баба блином, а доймет.</i>	Erkek çiviyle, kadın kreple canını çıkarır/bezdirir.
<i>Не всяку правду жене сказывай!</i>	Her doğruyu karına söyleme!

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Не всяку правду муж жене сказывает, а и сказывает, так обманывает.</i>	Erkek karısına her doğruyu söylemez, ama söylerse de onu aldatır/kandırır.
<i>Честный муж одну только жену обманывает.</i>	Dürüst adam tek bir kadını aldatır.
<i>Лучше в утлой ладье по морю ездить, чем жене тайну поверить.</i>	Denizen üstünde bulunan dayanıksız bir kaleye gitmek, bir kadına bir sırrı inandırmaktan daha iyidir.
<i>Не сказывает муж жене, сколько у него денег в сундуке, да сама знает.</i>	Bir erkek karısına kasasında ne kadar parası olduğunu söylemez, ama kadın bunu bilir.
<i>Чего жена не любит, того мужу век не есть.</i>	Kadının sevmediği bir şeyi kocası bi asır yiyemez.
<i>Женина родня милее себя.</i>	Kadının akrabaları kendisinden daha sevimlidir.
<i>Все мужья добры, купили женам бобры, а мой муж неуклюж: невидаль, корову купил.</i>	Bütün kocalar iyi kalplilerdir, karılarına kuzgun alırlar, benim kocam ise beceriksizdir, bana inek alır.
<i>Муж в поле пахать, а жена руками махать.</i>	Adam tarlayı sürer, karısı ise ona el sallar.
<i>Муж пашет (плачет), а жена пляшет (скачет).</i>	Adam çift sürer (ağlar), karısı ise dans eder (zıplar).
<i>Жена поет, а муж волком воет.</i>	Kadın şarkı söyler, kocası ise kurt gibi ulur.
<i>Муж - как бы хлеба нажить, а жена - как бы мужа избыть.</i>	Erkek ekmeğini kazanır, karısı ise onu başından savuşturur.

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>В девках приторно, замужем натужно, а во вдовьей чреде, что по горло в воде.</i>	Evde kalmış kız çok tatlıdır, evli bir kadın çok çalışır, dul bir kadın ise boğazına kadar suyun içine batmıştır.
<i>Не кукушка кукует, а жена горюет.</i>	Guguk kuşu ötmese de kadın her zaman üzölmek için bir bahane bulur.
<i>Мать плачет, что река льется; жена плачет, что ручей течет; невеста плачет - как роса падет; взойдет солнце - росу высушит.</i>	Anne ırmak gibi ağlar; kadın dere gibi ağlar; nişanlı bir kız güllerin dökölmesi gibi ağlar; güneş ise gülü kurutmak için geri döner.
<i>Горох да репа в поле - вдова да девка в людях.</i>	Bezelye tarladaki şalgamdır, dul kadın ise insanlar arasındaki kötü kadındır.
<i>Вдовьи сени не стоят. Вдовый обиход не уход.</i>	Dul kadınların gölgeleri ayakta durmaz.
<i>На вдовый дом (двор) хоть щепку брось, и за то бог помилует.</i>	Dul kadının evine yonga atarsan, Tanrı onun günahlarını bağışlar.
<i>Не опасайся вдову за себя взять: будешь спокойнее спать.</i>	Dul kadın almaktan korkma, daha rahat uyuyacaksın.
<i>Вдову взять - спокойнее спать.</i>	Dul kadın almak daha rahat uyumaktır.
<i>Не видал беды, кто не сватал молодой вдовы.</i>	Genç ve dul bir kadınla evlenmeyen bir adam belayı görmez.
<i>Вдовица не девица: свой обычай у всех.</i>	Dul bir kadın kötü kadın değildir, o da herkes gibidir.
<i>Она уже (другого, третьего) мужа донашивает.</i>	(İkinci, üçüncü) kocasını eskitti artık.

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Любит жена и старого мужа, коли не ревнив.</i>	Kadın yaşlı kocasını sever, ama kıskanmaz.
<i>По старом муже молода жена не тужит.</i>	Genç kadın yaşlı kocası için tasalanmaz.
<i>Муж стар, а жена молода - дожидайся детей; муж молод, а жена стара - дожидайся плетей.</i>	Koca yaşlı, karısı genç ise çocuk bekle; koca genç, karısı yaşlı ise kamçı bekle.
<i>И старая корова любит быка.</i>	Yaşlı inek öküz sever.
<i>Молодица у старика - ни девка, ни баба, ни вдова.</i>	Yaşlı adam için genç bir kadın ne kötü bir kadındır, ne koca karıdır, ne de dul bir kadındır.
<i>Жена мелет, а муж спит. Жена прядет, а муж пляшет.</i>	Kadın işler, kocası ise uyur. Kadın ip eğirir, kocası ise oynar.
<i>Не та счастливая, что у отца (счастлива), а что у мужа.</i>	Baba evinde mutsuz olan kadın, koca evinde de mutsuz olur.
<i>У милостивого мужа всегда жена досужа.</i>	Merhametli bir adamın karısı hiç bir zaman işe yaramaz.
<i>У умного мужа и глупая жена досужа.</i>	Akıllı bir adamın aptal karısı işe yaramazdır.
<i>У умного мужа жена выхолена, у глупого по будням затаскана.</i>	Zeki bir adamın karısı bakımlı olur, aptal bir adamın karısı ise günlük işlerle yıpranır.
<i>Жена без мужа - всего хуже. Жена без мужа - вдовы хуже.</i>	Kocası olmayan bir kadın herşeyden kötüdür, dul bir kadın ise daha kötüdür.
<i>Без мужа жена - всегда сирота (кругом сирота).</i>	Kocası olmayan bir kadın her zaman öksüzdür.
<i>Муж на службе, а жена в нужде - оба равны.</i>	Erkek hizmet eder, kadın ise muhtaç olur – her ikisi de aynıdır.

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Родители берегут дочь до венца, а муж жену до конца.</i>	Anne-baba kızına evlenene kadar bakar, bir erkek ise karısına ölene kadar bakar.
<i>У плохого мужа жена всегда дура.</i>	Kötü bir adamın karısı her zaman aptal bir kadın olur.
<i>Не хвали жену телом, а хвали делом!</i>	Bir kadını dış güzelliğinden dolayı övme, yaptığı işle öv.
<i>Не наряд жену красит - домостройство.</i>	Bir kadını güzelleştiren elbise değildir, yaptığı işlerdir.
<i>Всякому мужу своя жена милее. Своя жена - своя и краса.</i>	Her erkek için kendi karısı daha tatlıdır. Kendi karısı ona aittir ve güzeldir.
<i>Птица крыльями сильна, жена мужем красна.</i>	Kuşlar kanatlarıyla güçlü, kadınlar kocalarıyla güzel.
<i>Красна пава перьем, а жена мужем. Жена мужем красна.</i>	(Dişi) Tavus kuşu tüyleriyle, kadın ise kocasıyla güzel.
<i>Жена при муже хороша. Без мужа не жена.</i>	Kadın kocasının yanında iyidir. Kocasız olmayan kadın, kadın değildir.
<i>Без жены как без шапки.</i>	Kadınsız adam şapkasız adam gibidir.
<i>Без мужа, что без головы; без жены, что без ума.</i>	Kocasız olmayan kadın başı olmayan kadın gibidir; karısız olmayan adam ise akılsız olmayan adam gibidir.
<i>Без мужа голова не покрыта; без жены дом не крыт.</i>	Erkek olmayan baş açıktır; kadın olmayan ev ise çatısızdır.
<i>Муж любит жену богатую, а тещу тороватую.</i>	Erkek, kadının zengin olanını; kaynananın ise cömert olanını sever.
<i>Женино добро колом в глотке стоит.</i>	Kadının iyiliği boğazda kalır.
<i>Мужики дерутся в расходку, бабы в свалку.</i>	Köylü adamlar kavga ederler, mahalle karıları ise çöplükte.
<i>Не суди мужа с женой! Жену с мужем бог разбирает.</i>	Bir erkeği karısıyla yargılama! Tanrı kadınla erkeği ayrı tutar.
<i>Жену с мужем некому судить, кроме бога.</i>	Kadınla erkeği Tanrı'dan başka kimse yargılayamaz.

Tablo 4.7. (Devamı)

<i>Плачь, молода жена, да про свое горе никому не сказывай.</i>	Genç kadın, ağla, ama sıkıntını kimselere söyleme!
<i>Муж да жена - одна душа. Муж да жена - одна сатана.</i>	Kadın ve erkek birdir ve ikisi de şeytandır.
<i>Жена да муж - змея да уж (т. е. одна порода, заодно).</i>	Kadın ve erkek her ikisi de yılandır.
<i>Промеж мужа и жены нитки не продернешь.</i>	Karı kocanın arasından ip bile geçiremezsin.
<i>Где муж, там и жена.</i>	Kocasını neredeyse karısı da ordadır. (Bir kadının yeri kocasının yanındır.)
<i>Жена от мужа на пядень, а муж от жены на сажень (т. е. условно).</i>	Kadın kocasından bir karış uzaktaysa, kocası ondan bir kulaç uzaktadır.
<i>Муж с женой, что мука с водой (сболтать сболтаешь, а разболтать не разболтаешь).</i>	Karı ile koca su ile un gibidir.
<i>Муж и жена — одна сатана.</i>	Karı-koca tek şeytandır.

4.8. СЕСТРА

Tablo 4.8. Сестра

<i>Краткость — сестра таланта.</i>	Kısalık, yeteneğin kız kardeşidir. (Bu atasözünde “kısalık” sözcüğü ile “açık ve anlaşılır bilgi” kastedilmektedir.)
------------------------------------	---

SONUÇ

Deyim ve atasözleri ait oldukları toplumun kültürünün zenginliğini ortaya koyan dilsel unsurlardır. Uzun uzunadıya anlatılacak bir konuyu kısa yoldan bir kaç sözcükle ve özlü bir şekilde anlatılmasına olanak sağlamaktadır. Ne zaman ve kim tarafından söylenildiği belli olmayan bu söz öbekleri ve özlü sözler dile canlılık katmaktadırlar. Bir toplumun hayat görüşünü, gelenek ve göreneklerini, kıvrak zekasını, olaylara karşı duyarlılığını ve kısacası kültürüne dair her türlü olguyu olduğu gibi yansıtmaktadırlar.

Dilbilimin yanı sıra kültür incelemeleri açısından deyim ve atasözleri önemli bir çalışma alanı olmuştur. Dolayısıyla dilbilimciler kadar kültür bilimcilerin de üzerinde çalıştıkları geçmişi çok eskiye dayanmayan bir çalışma koludur.

Çalışmamızın bir diğer kısmını ise cinsiyet çalışmaları oluşturmaktadır. Günümüze kadar bu konu ile ilgili yeteri kadar çalışma yapılmamıştır. Bundan dolayı sınırlı sayıda kaynaklardan yararlanmakla yetinmek zorunda kaldık. Bu süreç içerisinde kaynak konusunda çektiğimiz zorlukların bir sonraki çalışmalarda yaşanmaması açısından çalışmamızın bu konu üzerinde çalışılması gerektiği konusuna dikkatleri çekmesini umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Akbalık, Esra, “Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, (Nisan 2013), 81-90.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 3. Cilt, TDK, Ankara 2009.
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2015.
- Aleksandr, Kalyuta, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul 2004.
- Arutünova, N. D., *Logiçeskiy Analiz Yazıka*, Kulturniye Kontsepti, Nauka 1991.
- Batur, Zekerya, “Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-psikolojik Özellikleri”, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/3, Yaz 2011, 577-584.
- Celep, Ömer, *Dillerden Düşmeyen Deyimler ve Öyküleri*, Akis Kitap, İstanbul 2012.
- Dal, Viladimir, *Пословицы и Поговорки Русского Народа*, Эксмо-Пресс, Moskova 2000.
- Denisova, A. A., (Ed.), *Slovar Gendernih Terminov*, İnformatsiya XXI Vek, Moskova 2002.
- Dobrovin, M., *Rusça Deyimler*, (Çev: Ş. Ortaylı, G. Tanyeri), Ses Reklam Ltd. Şti., Ankara 2005.
- Erciyas, Osman, *Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinden Ferec Ba'de's-şidde'nin Söz Varlığı (15. Yy Budapeşte Nüshası) – Atasözü, Deyim, Kelime, İkileme ve Kalıp Sözler*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.
- Ermakova, Lilia, Üçgül, Sevinç, *Kratkiy Russko-Turetskiy Frazelogiçeskiy Slovar*, Sahaf Kitabevi, İstanbul 1998.
- Ersöz, Aysel Günindi, “Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini”, *Gazi Türkiyat*, 6, (Bahar 2010), 167-182.
- Fedorova, A., İ., *Frazelogiçeskiy Slovar Russkogo Literaturnogo Yazıka – Kontsa XVIII-XX. Yy.*, «Nauka» Sibirskoye Otdeleniye, Novosibirsk 1991.
- Felitsma, V. P., Mokiyenko, V. M., *Ruskiye Frazelogizmi-Lingvoctranovedcheskiy slovar*, Ruskiy Yazık, Moskova 1990.

- Figes, Orlando, *Nataşa'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi*, (Çev: F. DERELİ), İnkılap Yayınları, İstanbul 2002.
- Frazeologičeskiy Slovar Russkogo Yazıkı, Vıssaya Şkola, Moskova 2003.
- Gabunia, Z. M., Tirado, R. Gusman, *İstoriya Rossiyskogo Yazıkoznaniya XX. veka*, Kabardino-Balkarski Devlet Üniversitesi, Nalçık 2007.
- Gerard Butler, "Feminizm Pod Lyubım Drugım İmenem: İntervyu s Rozi Braydotti", [Herhangi bir isimle feminizm: Rosi Braidotti ile röportaj], *Gendernıye İsledovaniya*, 2, 1999.
- Grigoryevna, Anna İ., *1500 Russkih i 1500 Angliyskih İdiom, Frazeologizmov i Ustoyçivih Slovosocetaniy*, AST, 2009.
- Gültek, Vedat, *Rusça-Türkçe Sözlük*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2004.
- İçel, Hatice, "Türkçe'de Atasözü-Deyim İlişkisi", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 97, Mart 2009, 205-212.
- Jukov, V. P., *Slovar Russkih Poslovits i Pogovorok*, Russkiy Yazık, Moskova 2000.
- Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergah Yayınları, İstanbul 2012.
- Karaağaç, Günay, *Türkçe'nin Dil Bilgisi*, Ankara 2013.
- Konogorova, Alena Vasilyevna, *Natsionalniy Sotsiokulturniy Aspekt Kontsepta "Jenşçına" v Raznosistemnih Yazıkah (Na Materiale Frazeologičeskih Yedinitı Russkogo, Angliyskogo i Nemetskogo Yazıkah)*, (Doktora), Buryatski Üniversitesi Doğu Araştırmaları Merkezi Kültürel Antropoloji ve Kültürlerarası İletişim Laboratuvarı, Ulan Ude 2012.
- Köseoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken, İstanbul 1998.
- Larin, B. A., *Oçerki po frazeologii(O Sistemizatsii i Metodah İssledovaniya Frazeologičeskih Materialov)*, İstoriya Russkogo Yazıkı i Obşçeye Yazıkoznaniye, Moskova 1977.
- Lubenskaya, S. İ., *Russko-Angliyskiy Frazeologičeskiy Slovar*, Random House, New York.
- Ojegov, S. İ., Şvedova, N. Yu., *Tolkoviyy Slovar Russkogo Yazıkı*, Rossiyskaya Akademiya Nauk-İnstitut Ruskogo Yazıkı im. V. V. Vinogradova, Moskova 2008.

Özkan, Bülent, Gündoğdu, Ayşe Eda, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçe’de Atasözleri ve Deyimler”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/3, (Yaz 2011), 1133-1147.

Reformatskiy, A. A., *Vvedeniye v Yazıkovedeniye*, Aspekt Press, Moskova 2001.

Rıbnikova, M. A., *Russkiye Poslovitsı i Pogovorki*, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskova 1961.

Saussure, F. De, *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev.:B. VARDAR), Multilingual, İstanbul 2001.

Stepanova, M., İ., *Frazeologičeskiy Slovar*, Viktoriya Plyus, St. Petersburg 2003.

Şahmatov, A. A., *Sintaksis Russkogo Yazıkı* (3. Baskı), URSS, Moskova 2001.

Şanski, N. M., *Leksika i Frazeologiya Sovremennogo Russkogo Yazıkı*, Gosudarstvennoye Uçebno-Pedagogičeskoye İzdatelstvo Ministerstva Prosveşçeniya RSFSR, Moskova 1957.

Türk Dil Kurumu,
[http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategori
get=terim&kelimeget=hermafroditizm&hngget=md](http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategori=get=terim&kelimeget=hermafroditizm&hngget=md)

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Uest, K., Zimmerlan, D., “Sozdaniye Gendera”, Yelena Zdravomislovoy, Anna Temkinoy(Ed.), *Hrestomiya Feministskih Tekstov. Pervodı*, (ss. 193-219), Dmitriy Bulanin, St. Petersburg 2000.

Vereşçagin, E. M., Kostomarov, V. G., *Yazık i Kultura*, İndrik, Moskova 2005.

Vinogradov, V. V., *Leksikologiya i Leksikografiya*, Nauka, Moskova 1977.

Yılmaz, Ayfer, “Türk Kültüründe Kadın”, *Milli Folklor*, 61, (Bahar 2004), 111-123.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://phraseology.academic.ru>

http://zagadky.net/poslovici_i_pogovorki/14

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ceylan TEKİN
Doğum Yeri ve Tarihi	Malatya/01.08.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Ankara Üniversitesi/Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi Atatürk Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi
İletişim	
E-Posta Adresi	ceylan.tekin@atauni.edu.tr
Tarih	08.01.2016